

La ley de la vida; sermujer es sermadre

*Onderzoek naar de percepties en ervaringen van
tienermeisjes en tienermoeders in Cusco, Peru met
(tiener)moederschap*

Jorinde Bijl - 3353958

Eindscriptie

Bachelorproject ~ Culturele Antropologie

Begeleidster ~ Marike van Gijsel

La ley de la vida; sermujer es sermadre

*Onderzoek naar de percepties en ervaringen van
tienermeisjes en tienermoeders in Cusco, Peru met
(tiener)moederschap*

Vertaling titel: De wet van het leven; vrouw zijn is moeder zijn.

Tienermeisje Marilena, 15 jaar in interview op 11-04-2011

Bron foto omslag: <http://1.yimg.com/www.flickr.com/images/spaceball.gif>

Foto's in thesis zijn afkomstig uit eigen collectie

Inhoudsopgave

Inleiding	p. 4
Hoofdstuk 1 Theoretisch Kader	p. 7
1.1 Gender	p. 8
1.2 Moederschap	p. 11
1.3 Adolescentie en tienermoederschap	p. 13
Hoofdstuk 2 Context	p. 17
2.1 Gender in Peru	p. 18
2.2 Tienermoederschap in Peru	p. 18
Hoofdstuk 3 Familie en Opvoeding	p. 20
3.1 “Ik woon bij de tante van mijn kind” - Familiesamenstelling	p. 21
3.2 Het verschonen van luiers en het oplossen van ruzies - Verzorging en opvoeding	p. 22
3.3 Moederskindje, vaderskindje- Familiërelaties	p. 25
3.4 Conclusie	p. 28
Hoofdstuk 4 Adolescentie	p. 29
4.1 “¡Quiero terminar mi carrera!” - Onderwijs	p. 30
4.2 Schoonmaken, vriendjes en uitgaan - Vrije tijd	p. 32
4.3 Conclusie	p. 36
Hoofdstuk 5 Tienermoederschap	p. 38
5.1 Je bent nog zo jong! – Reacties op de zwangerschap	p. 40
5.2 “Als ik tienermoeders zag moest ik om ze lachen.” - Meningen over tienermoeders	p. 43
5.3 Conclusie	p. 44
Conclusie	p. 45

Literatuur	p. 47
Bijlage	p. 52
<i>Reflectie</i>	p. 52
<i>Samenvattingen</i>	p. 54

Inleiding

“Moederschap is ‘un lasso’, een lus. Moeder en kind zijn verbonden. Een kind houdt eerst van één persoon, dat is de moeder, de eerste persoon die hij ziet. Zijn eerste liefde, dat is moederschap”¹

Op deze manier verwoorde tienermoeder Dorina haar percepties over moederschap. Dit is waar mijn scriptie over gaat; moederschap en tienermoederschap vanuit het oogpunt van tienermeisjes en tienermoeders. Hoe hangen hun ervaringen en percepties samen met het kinderen krijgen op jonge leeftijd? Met ervaringen met moederschap doel ik hier op hoe ze zelf zijn opgevoed en hoe de tienermoeders het moederschap ervaren. De percepties gaan over wat ze vinden dat een goede moeder moet doen en hun meningen over tienermoederschap. Daarnaast ben ik geïnteresseerd in hoe tienermeisjes behandeld worden. Zijn hierin verklaringen voor tienermoederschap te ontdekken? Hoe denken de tienermoeders hier zelf over?

Om achter de antwoorden op deze vragen te komen heb ik allereerst een literatuurstudie gedaan. Hieruit bleek dat eigen veldwerkonderzoek eveneens vereist was. Allereerst komt onderzoek naar tienermeisjes in Latijns-Amerikaanse landen vrij weinig voor. Er zijn wel onderzoeken naar jongeren, maar die leggen voornamelijk de nadruk op deviantie subculturen. Doordat bendes voornamelijk worden gevormd door jongens blijven tienermeisjes buiten beeld (Rodgers 2003, Savenije en van der Borgh 2004). Naar tienermoeders zijn wel al een aantal onderzoeken gedaan, tienermoederschap komt in Latijns-Amerika veel voor. In Peru is 53 per 1000 meisjes tussen de vijftien en negentien jaar al moeder. In deze onderzoeken wordt vooral aandacht besteed aan het gebruik van anticonceptie middelen en voorbehoedsmiddelen (Ali en Cleland 2005). De nadruk van het concept tienermoederschap ligt hierin op de seksuele activiteiten van tieners, niet op het moederschap. Andere onderzoeken schetsen een beeld van tienermoeders als slachtoffer of rebelse en onvolwassene, hoe de meisjes zelf het moederschap ervaren blijft vaak buiten

1 Tienermoeder Dorina, nu 21 jaar. Interview 22-02-2011

beschouwing. Mijn onderzoek richt zich juist op de percepties en ervaringen van tienermoeders zelf, waarin zij zelf oorzaken en verklaringen van hun vroege moederschap zien.

In het feit dat er weinig over tienermeisjes bekend is, ligt de maatschappelijke reden van dit onderzoek. Volgens Olthoff (2006:24) kunnen NGO's op meisjes georiënteerde programma's niet goed opzetten doordat ze zo weinig weten over de meisjes, hun realiteitsbeleving en hun problemen. NGO's richten zich vooral op de reeds georganiseerde jongeren en de *maleados*, deviante jongens. Hopelijk kan dit onderzoek NGO's en staat-interventie programma's meer inzicht bieden in tienermeisjes en tienermoeders.

De hoofdvraag die met dit onderzoek beantwoord zal worden en tevens een leidraad zal vormen luidt als volgt;

Op welke manier staan percepties en ervaringen van (tiener)moederschap onder tienermeisjes en tienermoeders in Cusco, Peru in verband met het kinderen krijgen op jonge leeftijd?

Om deze vraag te beantwoorden ben ik tien weken naar Cusco, Peru gegaan. Van 7 februari tot en met 15 april heb ik kwalitatief onderzoek uitgevoerd. Ik heb gesproken met tien tienermeisjes, variërend in leeftijd van 13 tot 19 jaar. Deze meisjes volgen allemaal onderwijs, middelbaar of een vervolg opleiding. Hun woonomstandigheden zijn echter zeer verschillend, sommige meisjes wonen in het centrum van Cusco, anderen meer in armere wijken hoog in de bergen of in het laagste punt van de stad. Ik heb eveneens met 12 tienermoeders gesproken. De jongste is 18, de oudste 27 jaar. Toen ze zwanger werden waren ze allemaal tussen de 16 en 19 jaar. Allen hebben de middelbare school afgemaakt en hebben, op twee na, een vervolg opleiding gedaan of zijn daar nu mee bezig. Ook hun woningen lagen verspreid over heel Cusco, maar hun woonomstandigheden waren onderling niet zo verschillend als die van de tienermeisjes. Ze hebben het economisch gezien niet breed, wat duidelijk te zien is aan hun armoedige huisjes. Ook voor hun moederschap bevonden ze zich in slechte economische omstandigheden. De informanten heb ik gevonden via NGO's die de meisjes direct helpen, zoals *Inca Educa*, of indirect via *Runadie* die de moeders van deze meisjes helpt. Ik heb ook tienermeisjes en -moeders gevonden door rond te vragen.

De data heb ik verzameld via informele gesprekken en diepte interviews, observaties bij de meisjes thuis en tijdens klassen aan tienermoeders en participerende observatie door gedurende mijn veldwerk bij een gastgezin te verblijven. Voor ik deze data zal bespreken, zal eerst de literatuurstudie aan bod komen. Hierin wordt het concept gender uitgelegd, gevolgd door moederschap waarin gender een belangrijke rol speelt. Daarna wordt de problematiek

rondom tienermoederschap besproken en hoe verschillende wetenschappers dit fenomeen verklaren. In het hoofdstuk dat hierop volgt, zullen de concepten uit de literatuurstudie toegepast worden op de context Peru. In het eerste empirische hoofdstuk zal allereerst gekeken worden naar in welke setting de kindertijd van de tienermeisjes en tienermoeders zich heeft afgespeeld. Bij wie groeiden ze op? Hoe zijn de relaties met hun ouders? Aan de hand van hoe ze hun eigen opvoeding ervaren hebben, zullen in hoofdstuk drie de percepties van tienermeisjes en tienermoeders over de opvoeding en verzorging van kinderen besproken worden. In het vierde hoofdstuk komt de periode van adolescentie aan bod. Door de ervaringen van de tieners met elkaar te vergelijken, zal gezocht worden naar verklaringen waarom sommigen in deze periode zwanger worden en anderen niet. Hierbij zal gebruikt gemaakt worden van de risicofactoren van Stern (2004) en de verklaringen van de tienermoeders zelf. In hoofdstuk vijf zal ik bespreken welke percepties er over tienermoederschap heersen in Cusco. Hierbij ga ik in op de reacties op de zwangerschap van de tieners, zowel van henzelf als vanuit hun omgeving. Was hun zwangerschap gewenst? En zouden de reacties van de familie van de tienermeisjes anders zijn? Eveneens zullen de meningen over tienermoederschap aan bod komen van de tienermeisjes en tienermoeders zelf. In het geval van de tienermoeders, zowel hun mening voor ze zelf zwanger werden als daarna. Deze scriptie zal worden afgesloten met een conclusie waarin we zullen zien welke verklaringen tienermeisjes en tienermoeders geven voor tienermoederschap.

Hoofdstuk 1

Theoretisch Kader

Een moeder voert haar kind.

Schilderij dat boven de trap hangt in het huis in Cusco waar ik woonde

In dit theoretisch kader zal het concept gender besproken worden. Hierbij zal ingegaan worden op wat het inhoudt en hoe het door de samenleving geconstrueerd wordt. Vervolgens wordt ingegaan op moederschap, een constructie waarin gender een belangrijke rol speelt. Hierin zal uiteengezet worden wat moederschap inhoudt aan de hand van een driedeling; verzorging, de moeder-kind relatie en de identiteit van 'moeder'. Het kader wordt afgesloten met een bespreking van een fenomeen verbonden aan moederschap, tienermoederschap. Onder andere zal aandacht besteed worden aan de problemen die tienermoeders ervaren en de vijf factoren van Stern (2004) die sociale kwetsbaarheid van tienermoeders verklaren.

1.1 Gender

Met gender worden de door mensen geconstrueerde culturele categorieën van mannelijkheid en vrouwelijkheid bedoeld. Het gaat verder dan de biologische verschillen tussen mannen en vrouwen, het gaat om wat in een samenleving als mannelijk en als vrouwelijk wordt gezien (Jansen 1987:176). Deze constructies vinden plaats op meso, micro en macro niveau, aldus Glenn (in Ferree, Lorber en Hess 1998). Mensen construeren en reconstrueren gendernormen middels het gebruik van symbolen en beelden, de interactie tussen de regels van de etquette en contact tussen mensen en sociale structuur, in de toewijzing van macht en materiële bronnen. Genderconstructies vinden volgens Boeije (2005:32) plaats omdat mensen betekenis geven aan hun sociale omgeving. Ze hanteren deze constructies dan om gebeurtenissen en ervaringen uit het dagelijks leven te plaatsen en te begrijpen. Het gedrag en de consequenties van gedrag weerspiegelen deze betekenissen die mensen aan zaken geven. Met consequenties van gedrag doelt Boeije op instituties, organisaties en regels. Dit zijn als het ware sociaal 'hard' geworden manieren van denken en doen (Boeije 2005:33). Door te kijken naar deze instituties en regels valt af te leiden hoe mensen in een bepaalde samenleving denken over gender.

Hoe gender invloed heeft op instituties en hoe we hier invulling aangeven, tonen de auteurs van het artikel *When does Gender Trump Money?* Met data uit de VS laten Bittman, England, Sayer, Folbre en Matheson (2003) zien hoe percepties over gender inhoudt geven aan taakverdelingen binnen het gezin. Volgens hun theorie zou degene die het meeste verdient, het minste doen in het huishouden. Indirect heeft gender hier invloed op omdat het effect heeft op salarissen, mannen verdienen over het algemeen meer dan vrouwen. Voor een gedeelte klopte deze theorie; vrouwen gaan minder in het huishouden doen als ze meer gaan

verdienen en mannen nemen meer taken over. Dit blijft doorgaan tot man en vrouw evenveel verdienen. Maar als de vrouw meer gaat verdienen dan haar man, gaat ze ook weer meer doen in het huishouden. Een verklaring die de auteurs hiervoor geven, is dat gendernormen zo zijn ingeslepen bij mannen en vrouwen dat vrouwen het gevoel hebben dat ze het huishouden horen te doen en mannen zich er niet verantwoordelijk voor voelen. Daarnaast is het zo dat als vrouwen meer verdienen dan hun mannen, dit afwijkt van de gendernormen in de VS. Om dit te neutraliseren gaan stellen weer terug naar een meer traditionele taakverdeling binnen het huishouden (Bittman et al. 2003). Sommige taken worden vanuit genderperspectief bestempeld als mannelijk en vrouwelijk. Op deze manier wordt aan instituties zoals het gezin inhoudt gegeven.

Er is echter niet alleen sprake van beïnvloeding van gender op gezin en familie, het werkt ook andersom. Familie peelt zelf ook een belangrijke rol in het constructie proces van gendernormen. Ideeën over gender worden gevormd en doorgegeven via de opvoeding van kinderen. Binnen het gezin wordt het sociale kapitaal overgedragen van ouders op kinderen. Bolt (2000) verstaat onder sociaal kapitaal de normen, waarden en gebruiken die kinderen overnemen van hun ouders. Ze leren de cultuur en de ideeën over gender aan, dit gebeurt niet enkel door culturele aspecten expliciet te noemen. Chodorow(1978:30) geeft aan dat door te zien wat de taken van mannen en vrouwen zijn in het huishouden en binnen de familie, kinderen waarnemen wat mannelijk en vrouwelijk gedrag is. Hier passen zij hun eigen gedrag op aan. Daarnaast leren kinderen volgens haar de genderverdeling doordat ze door hun ouders en andere volwassenen op een bepaalde manier behandeld worden. Een zeker gedrag wordt gestimuleerd en ander gedrag ontmoedigd bij meisjes maar niet bij jongens, en omgekeerd. Dit wordt gedaan op basis van wat wel en niet geschikt wordt geacht aan de hand van de gender van het kind (Chodorow 1978:35). Op deze manieren worden belangrijke aspecten van de sociale organisatie van gender overgedragen op de kinderen. Hierdoor worden kinderen *gendered* leden van de samenleving (Chodorow 1978:39). De familie speelt dus een belangrijke rol in de constructie van gender en de activiteiten die hier bij horen. In onderzoek naar genderconstructies is het daarom raadzaam te kijken naar hoe deze in de familie vorm krijgen.

Kinderen leren niet alleen in het eigen gezin gendernormen aan. Onderwijsdraagt tevens bij aan de ontwikkeling van ideeën over mannen en vrouwen. Allereerst geeft het onderwijssysteem duidelijk aan hoe jongens en meisjes gewaardeerd worden. In verschillende delen van de wereld is het voor meisjes niet mogelijk onderwijs te volgen. Hieruit wordt duidelijk dat jongens op een andere manier gewaardeerd en dus behandeld worden (Duncan

2004). Unicef geeft eveneens aan dat de toegang tot educatie in verband staat met gender. Eén van hundoelen is als volgt geformuleerd: *Reduce gender and other disparities that hamper increased access to, participation in and completion of a quality basic education* (UNICEF 2009:6). Toegang tot onderwijs is niet de enige manier waarop gendernormen zichtbaar worden. Via het onderwijs worden gendernormen ook overgedragen op de leerlingen. Uit het onderzoek van Bucholtz (2002) bleek dat de school veel invloed heeft op de ideeën en het gedrag van kinderen en jongeren. De school is de plek waar kinderen gesocialiseerd worden. Leraren, leerlingen en lesboeken construeren samen gender. In een rapport van de *Committee on the Elimination of Discrimination Against Women* (CEDAW) over Zambia wordt gerapporteerd dat in het onderwijs *'girls are socialized to become wives, mothers and caregivers and to be submissive while boys are groomed to take up the roles of leadership and providers of society.'* Uit recentelijk onderzoek kwam naar voren dat ook in geïndustrialiseerde landenscholen plekken zijn waar jongens en meisjes genderrollen krijgen opgelegd (Pascoe 2007; Renold 2006). Om achter heersende gendernormen in een samenleving te komen kan dus gekeken worden naar de toegang tot onderwijs en wat kinderen op scholen geleerd wordt. Dit staat in verband met de toekomstdromen van jongeren. Olthoff (2006) heeft onder andere hier onderzoek naar gedaan. Zij kwam tot de conclusie dat de mogelijkheden tot onderwijs die meisjes hebben, hun dromen en doelen voor de toekomst beïnvloeden. Meisjes die geen goede opleiding konden volgen, hadden ook minder grote verwachtingen van hun leven en waren tevreden met leven als huisvrouw. Dus tieners te vragen naar hun opleiding en toekomstdromen is een andere manier om te zien hoe gender in het onderwijs geconstrueerd wordt.

Volgens Douglas (1982) worden de verschillen tussen mannen en vrouwen ook zichtbaar door te kijken naar de seksuele moraal. In samenlevingen zijn er verschillende regels voor mannen en vrouwen aangaande seksualiteit. Zo is in Mexico seks voor het huwelijk voor meisjes verboden, maar voor jongens niet (Steenbeek 1995:175). Douglas (1982) verklaart dit door te stellen dat de grenzen van het vrouwelijk lichaam de grenzen van een sociale eenheid afbakenen. Goddard (1987) zoekt een verklaring voor de verschillende regels in de belangrijke rol van vrouwen in het reproductieproces. Volgens haar bezitten ze demogelijkheid om de groep in gevaar te brengen. Als een meisje voor het huwelijk seks heeft en zwanger wordt, komt de eer van de familie, de groep, in gevaar. Ook worden vrouwen volgens Goddard meer geïdentificeerd met het gezin, en zo de beschermer van normen en waarden. Daarom wordt een beperking gelegd op hun seksualiteit. Gender en seksuele moraal

zijn nauw met elkaar verbonden. In onderzoek naar gender is het daarom van belang om het seksuele moraal in de samenleving erin te betrekken.

1.2 Moederschap

Zoals hierboven vastgesteld, spelen gender en familie op elkaar in. Moederschap is een constructie waarin gender en familie eveneens beiden een belangrijke rol spelen. De rol van moeder wordt, net als andere genderrollen, geconstrueerd door de sociaal en economische ervaringen van mannen en vrouwen (Tranberg Hansen 1985:18). Moederen van vrouwen is dan ook niet iets dat biologisch bepaald is, maar aangeleerd gedrag, aldus verschillende feministisch getinte wetenschappers. Freeman (1971) en Weitzman (1975) stellen dat het moederen van vrouwen komt doordat meisjes zich identificeren met hun eigen moeder. Aan kinderen wordt verteld dat ze een jongen of een meisje zijn, hier hoort bepaald aangeleerd gedrag bij. Meisjes kiezen ervoor om “meisjes dingen” te doen, naar mate ze ouder worden gaan ze “vrouwen dingen” doen. Om er achter te komen wat dit voor dingen zijn, kijken ze naar het gedrag van vrouwen om zich heen, zoals de eigen moeder. Uit het idee dat moederen aangeleerd gedrag is, valt af te leiden dat moederschap een constructie is. De manier waarop dit gebeurt, komt overeen met andere gender geladen concepten.

Wat houdt moederschap nu in? Door verschillende wetenschappers (Clark 2000, Everingham 1994, Richardson 1994) wordt het concept moederschap onderverdeeld in drie aspecten; kinderen verzorgen, de moeder-kind relatie en de identiteit die aan moederschap verbonden wordt. Hoe deze aspecten ingevuld worden, en welke percepties erover gevormd worden, is niet voor iedereen hetzelfde. Het is niet mogelijk om te spreken van “de moeder”. Moeders vormen geen homogene groep, ze hebben niet dezelfde percepties van moederschap (Richardson 1994). Dit komt omdat er verschillen zijn in etniciteit en familiesamenstelling. Vrouwen hebben om verschillende redenen en onder verschillende omstandigheden kinderen (Chodorow 1979).

Kinderen hebben verzorging nodig. Dit houdt onder meer in het voeden, drinken geven, schoon houden en rust geven (Chodorow 1978; Clark 2000). Everingham (1994: 74) voegt aan de verzorging van kinderen het aanleren van sociaal gedrag toe. Hoe een kind zich gedraagt wordt door de moeders uit haar studie als een soort graatmeter gebruikt; wanneer een kind zich slecht gedraagt, geeft dit aan dat zijn moeder gefaald heeft. Wie de belangrijkste verzorger van een kind is, is niet overal hetzelfde. Uit de studie van Everingham (1994) kwam naar voren dat de eigen moeder van een kind dit het beste kan doen. Haar informanten gaven aan dat zij zich verantwoordelijk voelen voor het welzijn van hun kind. De moeder weet het

beste de wensen van het eigen kind te interpreteren. Niet overal wordt daar zo over gedacht. Het onderzoek van Bhopal (1998) werd gedaan in *extended family households*. Dit zijn huishoudens waarin kinderen, ouders, grootouders en soms nog andere familieleden bij elkaar in een huis wonen. Bhopals informanten zagen de grootmoeder als de belangrijkste verzorger van een kind, zij heeft meer ervaring. In onderzoek naar moederschap is het dus zaak erachter te komen wie er als belangrijkste verzorger van een kind wordt gezien en hoe dit invloed heeft op percepties over moederschap.

De relatie tussen moeder en kind wordt in een aantal samenlevingen gezien als een belangrijke waarde van moederschap. De fysieke en emotionele afhankelijkheid van een kind van zijn moeder, leidt bij de moeder tot een gevoel van beloning, zo stelt Richardson (1994:1). Volgens haar krijgt een moeder een positief beeld over zichzelf omdat iemand haar nodig heeft. De moeders uit haar onderzoek gaven aan dat ze nu een reden hadden om te bestaan, hun kind is van hen afhankelijk. Clark (2000:720) heeft in haar onderzoek onder Asante vrouwen uit Ghana aandacht besteed aan de moeder-kind relatie. Deze relatie wordt gezien als een biologische reactie op de pijn die de moeder voor haar kind heeft verduurd en het leven dat ze hem geschonken heeft. De band tussen moeder en kind is zo sterk dat die niet verbroken kan worden. Een kind staat bij zijn moeder in de schuld. Deze schuld moet volgens de Asante geëerd worden door zelf kinderen te krijgen. Richardson (1994) ziet ook dat een moeder afhankelijkheid is van haar kind. Kinderen worden gezien als een soort verzekeringspolis tegen eenzaamheid op latere leeftijd. Ook kunnen ouders via hun kinderen hun eigen leven en kindertijd herbeleven (Richardson 1994:75). Door de Asante wordt het als een vorm van zelfmoord gezien om geen kinderen te krijgen. Dit zorgt er namelijk voor dat de laatste fase van het leven niet bereikt kan worden, dat van voorouder (Clark 2000:717). Om de moeder-kind relatie te begrijpen zal ik dus zowel kijken naar het belang van deze relatie voor het kind als voor de moeder.

Naast het verzorgen van een kind en een relatie met een kind is de identiteit die aan moederschap verleend wordt van belang. Hier zijn verschillende ideologieën aan verbonden, variërend per samenleving en cultuur. Vrouwen worden binnen verschillende samenlevingen meer gewaardeerd en geaccepteerd als ze kinderen hebben. Dan worden ze gezien als 'vruchtbaar', 'normaal' en 'vrouwelijk' (Chodorow 1978; Richardson 1994). Voor de vrouwen zelf kan het een teken zijn dat ze net zo zijn als andere vrouwen. Moederschap wordt in Amerika en andere Westerse landen gezien als een ontwikkeling naar een meer volwassen stadium in het leven. Van vrouwen wordt daarom verwacht dat ze moederschap zien als een belangrijke rol in hun leven als volwassene. Door moeder te worden, voldoen ze aan de norm

(Chodorow 1978:30). Moederschap brengt volgens Clark (2000: 717) ook de status van ‘echte vrouw’ met zich mee. Een vrouw wordt pas een “heel persoon” als ze kinderen heeft gekregen. Gittins (1985) geeft aan dat er samenlevingen zijn waarin een moeder geaccepteerd wordt als vrouw, omdat ze haar ware bestemming in het leven heeft vervuld. Vrouwen worden in deze samenlevingen voorgehouden dat huwelijk en moederschap centraal staan in hun leven en in hun identiteit. Deze sociale constructie wordt vooral aangedragen in de landen waar alternatieven voor vrouwen om een betekenisvol leven op te bouwen beperkt zijn. Zowel Sharpe (1976) als Griffin (1986) stellen dat moederschap deze vrouwen een status en een vorm van macht en controle biedt die ze niet op andere manieren kunnen verkrijgen. Om moederschap te onderzoeken moet er dus gekeken worden naar de manier waarop kinderen verzorgd worden, wat de relatie is tussen een moeder en haar kind en welke identiteit aan moederschap gekoppeld is.

1.3 Adolescentie en tienermoederschap

Volgens verschillende wetenschappers is de adolescentie de overgangperiode van kindertijd naar volwassenheid (Bayer, Gilman, Tsui en Hindin 2010; Olthoff 2006). De hoeveelheid nieuwe ervaringen en overgangen die adolescenten tegenwoordig meemaken, zijn groter door veranderingen op zowel individueel als sociaal niveau, zo stellen de auteurs van het artikel *What is adolescence?: Adolescents narratetheirlives in Lima, Peru*. De overgangperiode naar volwassenheid is langer geworden. Hier geven ze verschillende redenen voor; kinderen komen eerder in de puberteit, ze blijven langer op school, de toetreding tot de arbeidsmarkt wordt uitgesteld en mensen trouwen later en krijgen later kinderen. Dit leidt er allemaal toe dat jongeren langer in een ontwikkelingsstadium verblijven (Bayer et al. 2010:509). In dit stadium kunnen adolescenten nieuwe ervaringen opdoen en experimenteren, bijvoorbeeld met alcohol, stimulerende middelen en seksualiteit. In hoeverre ze hierin vrijgelaten worden varieert per land, etnische groep en familie. De gevolgen van hun experimenten zijn dan ook niet altijd onschuldig (Bayer, et al 2010).

Een gevolg van het ontdekken van hun seksualiteit kan zijn dat tienermeisjes zwanger worden. In Westerse landen wordt het moederschap van deze tieners als een fenomeen gezien dat anders is dan moederschap van oudere vrouwen. Zowel in Westerse als in niet-Westerse landen vinden onderzoeken plaats naar dit zogenoemde tienermoederschap en zijn er organisaties actief om tienermoederschap te voorkomen en/of tienermoeders te helpen. De definitie voor tienermoeder is niet in elk onderzoek en voor elke organisatie hetzelfde.

Sommige organisaties² en onderzoekers houden alleen een bovengrens aan, ieder meisje dat voor haar twintigste een kind krijgt is een tienermoeder. De onderzoeken van United Nations Population Fund, UNFPA, zijn gebaseerd op onderzoekspopulaties van meisjes tussen de vijftien en negentien jaar (UNFPA 2005). Dit kan echter een nadeel vormen, moeders die jonger zijn dan vijftien vallen zo buiten de onderzoeken. Toch zal dit onderzoek ook deze leeftijdsgrens aanhouden, omdat veel onderzoeken dit ook doen, waardoor het betrouwbaarder is de data van deze onderzoeken te gebruiken en om de data van dit onderzoek ermee te kunnen vergelijken.

Niet in alle landen wordt tienermoederschap apart gezien van moederschap. Ook wordt niet overal tienermoederschap als een probleem gezien. Niet overal is tienermoederschap het gevolg van de experimenten van adolescenten met hun seksualiteit. In veel landen in de wereld is het gewoonlijk dat meisjes jong trouwen. Moederschap wordt als belangrijkste taak van een meisje gezien (Dieusaert 2006:94). Er zijn weinig andere manieren om invulling te geven aan hun leven. Door kinderen te krijgen worden ze door de samenleving als volledig vrouw gezien (Chodorow 1978:23). Percepties van gender in Afrika zijn volgens Aubrey (2001) de reden dat meisjes weinig voor het zeggen hebben. Ze worden als ondergeschikt gezien aan het mannelijk geslacht. Door kinderen te krijgen hebben ze toch een manier van macht en controle over een aspect van hun leven. Tienermoederschap is in deze landen geen apart fenomeen, maar de norm. Doordat tienermoederschap niet overal als apart fenomeen of als probleem gezien wordt, stelt Bucholtz (2002) dat tienermoederschap sociaal en cultureel geconstrueerd wordt. Percepties in de samenleving, van de overheid, familie rondom tienermoeders en van tienermeisjes spelen hierin een belangrijke rol.

Er zijn verschillende bezwaren aan te dragen tegen tienermoederschap. Olthoff (2006: 190) geeft aan dat tienerzwangerschap voor de baby gevaarlijk is. Veel baby's sterven in hun eerste levensjaar, omdat de moeder te jong was om een kind te krijgen. Baby's van tienermoeders worden te vroeg geboren of wegen te weinig. Deze baby's lopen meer risico's bij de geboorte. Vroeggeboorte komt doordat het lichaam nog niet genoeg ontwikkeld is om een kind op de wereld te zetten. De zwangerschap is daarom niet geheel ongevaarlijk voor het meisje. Uit onderzoek van Villarreal(1998) blijkt dat sterfte van de moeder tijdens de geboorte vaker voorkomt bij meisjes tussen de vijftien en negentien jaar dan bij meisjes in de twintig. Hij stelt echter ook dat sterfte onder tienermoeders niet een direct gevolg van de zwangerschap hoeft te zijn. Contextuele factoren zoals armoede, ondervoeding, afwezig zijn

2 Deze definitie wordt gebruikt door de organisatie *Save the Children*.

van hygiëne en uit huis gezet worden spelen hierbij ook een rol.

Naast gezondheidsproblemen krijgen tienermoeders te maken met sociale problemen. In veel landen is het de norm voor vrouwen om pas na het huwelijk seks te hebben en kinderen te krijgen. Steenbeek (1995:139) geeft aan dat wanneer niet aan de norm gehouden wordt, deze vrouwen te maken krijgen met sociale afkeuring voor hun afwijkende gedrag. Ongehuwde moeders worden afgekeurd en gemarginaliseerd. De norm van maagdelijkheid is volgens Jansen (1987:10) van groot belang voor de definiëring van hun gender. Sterke sociale afkeuring is het gevolg van de overtreding van deze norm. Echter, de tienermeisjes uit het onderzoek van Phoenix (1988) in Engeland kregen door hun zwangerschap een hogere status. Dit komt volgens Phoenix doordat tienermoederschap in hun gemeenschap als normaal gezien wordt. Veel van haar informanten hadden tienermoeders in hun sociale netwerk en/of waren de dochter van een tienermoeder (Phoenix 1988:130). Bij onderzoek naar tienermoederschap is het goed te letten op de reacties van de omgeving. Deze hangen samen met de percepties over dit fenomeen.

Tienermoeders krijgen niet alleen te maken met sociale problemen. Ze ervaren ook moeilijkheden op economisch gebied. Voor een baby zorgen vormt een grote last voor gezinnen die vaak al arm zijn. Naast het feit dat tienermoederschap vaker voorkomt bij arme gezinnen, blijft deze armoede ook op lange termijn aanhouden. Dit blijkt uit een rapport van *Save the Children* uit 2004. Een oorzaak hiervan, zo stellen Scott, Field en Robertson (1981), is dat tienermoeders in veel gevallen hun school niet afmaken. Dit zorgt ervoor dat ze minder mogelijkheden hebben op de arbeidsmarkt. Daarnaast hebben tienermoeders vaker meerdere kinderen snel achter elkaar. Dit leidt tot een slechte gezondheid en meer armoede (Sing en Wulf 1991).

Verskillende redenen worden aangehaald om tienermoederschap te verklaren. Eén daarvan richt zich op tienermoeders in ontwikkelingslanden. Uit het onderzoek van Ali en Cleland (2005) blijkt dat voorbehoedsmiddelen in Latijns-Amerika niet of te weinig gebruikt worden. Dit heeft onder meer te maken met het gebrek aan seksuele voorlichting. Veel meisjes weten niet hoe ze zwanger worden en op welke manieren ze dit kunnen voorkomen. Er is zeer weinig kennis over seksualiteit en vruchtbaarheid (Steenbeek 1995:149). Dit argument kan echter niet als enige verklaring aangedragen worden. In Westerse landen komen ook tienermoeders voor. In deze landen wordt op de middelbare scholen seksuele voorlichting gegeven en zijn er voorbehoedsmiddelen beschikbaar (UNFPA 2005). Volgens Keinemans (2011), promovenda op tienermoederschap, speelt de seksuele moraal in een land ook een rol in het gebruik van voorbehoedsmiddelen. Ze geeft hierbij als voorbeeld de verschillen in

aantal tienermoeders in de Verenigde Staten en Nederland. In Nederland wordt openlijk over seks gesproken. Verder voert de overheid preventief campagne en is de houding tegenover seks en anticonceptie tamelijk open. In een interview in *Trouw* zegt zij: 'Wij zeggen: "Heb vooral veilig seks", in Amerika vindt men: "Heb vooral géén seks". Uit de literatuur blijkt dat die houding contraproductief is.' Overheidsbeleid en percepties over seksualiteit in de samenleving hebben dus invloed op het hebben van seks voor het huwelijk en het wel of niet gebruik van voorbehoedsmiddelen, en zo dus op het aantal tienermoeders.

Stern (2004) ziet de oorzaak van tienermoederschap in de sociale kwetsbaarheid van meisjes. Dit legt hij uit als de interactie tussen structurele en conjuncturele condities en situaties binnen de economische, sociale en culturele aspecten van het leven (Stern 2004:230). Aan de hand van zijn onderzoek in Mexico heeft hij vijf factoren opgesteld om sociale kwetsbaarheid te detecteren in een sociale context. De eerste factor gaat over schooluitval. Volgens Stern (2004:262) zorgt dit ervoor dat de meisjes sociaal geïsoleerd raken. Op deze manier lopen ze meer risico om zwanger te worden. Dit idee wordt ondersteund door het rapport van *Save the Children* (2004:14) dat aangeeft dat meisjes wanneer ze naar school gaan meer eisende activiteiten hebben en in contact komen met *peers*sturende volwassenen. Bij schooluitval valt dit weg. De tweede factor gaat over het sociale netwerk rondom het meisje en haar familie. Dit netwerk kan ervoor zorgen dat er geen sprake is van sociaal isolement. Daarnaast kan een netwerk informatie geven over relaties en het voorkomen van zwangerschappen (Stern 2004:260). De derde factor van Stern is de thuissituatie van meisjes. Hierbij gaat het over de aanwezigheid van huiselijk geweld en alcoholisme. Ook de relatie van de ouders en de aanwezigheid van de ouders overdag spelen hierbij een rol. De vierde factor gaat over de levensdoelen van meisjes. Als deze verder gaan dan moederschap en huwelijk lopen de meisjes ook minder risico om op jonge leeftijd al een kind te krijgen (Stern 2004: 65). Olthoff (2006) maakt bij dit punt een kanttekening. De tienermeisjes in haar onderzoek hadden wel vergaande levensdoelen, maar werden toch zwanger. Dit komt volgens Olthoff doordat hun lange termijn-doelen vaag of onrealistisch zijn en hun korte termijn-beslissingen hier los van staan. Ook is het ideaal van moederschap en huwelijk nog steeds sterk aanwezig (Olthoff 2006:195). Sterns vijfde factor is vertrouwen, waarmee hij verwijst naar de relatie van het meisje met haar vriendje en de relatie tussen haar ouders en haar vriendje (Stern 2004:268). Olthoff voegt hier het vertrouwen tussen dochter en ouders aan toe. Hierbij is sprake van reciprociteit, ouders geven het meisje autonomie en verantwoordelijkheid. In ruil daarvoor deelt het meisje haar gevoelens met haar ouders

(Olthoff 2006:196). Deze factoren zijn geen voorspellers van tienermoederschap, maar ze zijn nuttig voor onderzoek naar tienermoederschap om de aanwezigheid ervan te verklaren.

Hoofdstuk 2

Context

Peruaanse vrouw maakt een vuurtje om te gaan koken.

2.1 Gender in Peru

In latijns-Amerikaanse landen wordt mannelijk gedrag aangeduid met *Machismo*. Dit geeft aan dat een man macht heeft over vrouwen (Steenbeek 1995). Wetenschappers komen ook met een begrip voor de omschrijving van vrouwelijk gedrag, *Marianismo*. Volgens Fuller (1993 in Olthoff 2006:84) betekent het dat vrouwen een speciale gevoeligheid hebben die in verband staat met hun rol als moeder. Vrouwelijke superioriteit is gebaseerd op de moeder-kind relatie. De dichotomie van *Machismo-Marianismo* wordt in twijfel getrokken. Hoewel de culturele definitie van 'vrouwen' in Peru sterk verbonden is met huwelijk, gezin en huis, legt *Marianismo* volgens Steenbeek (1995:46-47) te veel de nadruk op het moederschap. Dit brengt problemen met zich mee voor het duiden van echtgenoten en dochters, zij zijn vrouw maar geen moeder. Moore (1988:19) stelt dat vrouwen zo gezien worden als passieve slachtoffers, eigenlijk zijn ze handelende personen die zelfwaardering en erkenning kunnen krijgen binnen maatschappelijk geaccepteerde termen. Hierom pleit ze voor een nieuwe categorie voor vrouwen die niet direct samenvalt met het begrip 'moeder'.

Ondanks deze kritieken zijn de begrippen volgens Garcia en De Oliveira (1997:368) niet geheel te verwerpen. Het moederschap als belangrijkste taak van vrouwen is in Latijns-Amerikaanse landen zoals Peru nog een feit. Moederschap staat in Mexico voor '*realizarsecomujer*', zich als vrouw realiseren (Steenbeek 1995:64). Een vrouw mét kinderen wordt pas voor vol aangezien. De vrouwen uit het onderzoek van Martin (1989:477) waren van mening dat het erger is om te leven zonder kind dan zonder man. Het belangrijkste doel in het leven van meisjes is volgens Dieusaert(2006:97) het moederschap. Om deze reden is het goed om op de hoogte te zijn van *Machismo* en *Marianismo* bij onderzoek in Latijns-Amerika.

2.2 Tienermoederschap in Peru

Zoals hierboven te lezen is, stelt Dieusaert met betrekking tot Peru dat moederschap doorgaans het belangrijkste doel is in het leven van meisjes. Dit zou een verklaring kunnen zijn voor het hoge aantal tienermoeders; één op de zes Peruaanse meisjes krijgt voor haar negentiende een kind. Stern's onderzoek ondersteunt het idee van Dieusaert. Meisjes (in rurale gebieden) in Latijns-Amerika hebben volgens hem weinig andere opties dan moeder worden. Hen moet een alternatieve toekomst geboden worden, willen de meisjes het

moederschap uitstellen (Stern 2004:229). De Peruaanse organisatie INPPARES komt met andere punten. Meisjes willen status verhoging, gezien worden als volwassenen of een stabiele relatie krijgen met hun vriend (INPPARES 2010).

Olthoff (2006) spreekt het punt van statusverhoging tegen. Tienermoeders in Peru hebben juist weinig aanzien. Bij hen is duidelijk te zien dat ze zich niet aan de seksuele moraal hebben gehouden. Meisjes horen geen seks te hebben voor het huwelijk. Door deze 'regel' te overtreden, staan ze bloot aan sociale afgunst en marginalisatie (Olthoff 2006:192). Toch worden tienermoeders niet geheel verstoten. Met betrekking tot Mexico geeft Steenbeek (1995:168-169) hier verschillende redenen voor. Allereerst is er de tolerantie van de Katholieke kerk die zonden vergeeft. Tevens speelt *Machismo* een rol. Vrouwen in een gemeenschap zijn eerder geneigd een man de schuld te geven. Toch pleit dit de zwangere vrouw niet geheel vrij, volgens de vrouwen uit Steenbeeks onderzoek had een respectabele vrouw nee gezegd. Steenbeeks laatste reden is het feit dat de meisjes moeder zijn. Ook al hebben ze een morele code overtreden, ze zijn wel moeder. Hiermee voldoen ze aan het ideale beeld van de vrouw, waardoor de tienermoeders niet verstoten worden. In de volgende hoofdstukken zal ik aantonen of de verklaringen en verbanden die deze onderzoekers zien aangaande tienermoederschap ook bij tienermeisjes leven en of ze overeenkomen met de ideeën van tienermoeders zelf.

Hoofdstuk 3

Familie en opvoeding

Samenkomst van mijn gastfamilie

Het is zondagmiddag wanneer de bel gaat. Ik zit op het binnenplaatsje te werken waardoor ik dit keer eerder bij de deur ben dan Ingrid. Het is de zoon van Ingrid met zijn vrouw en twee dochters. Ze komen, zoals elke zondag, lunchen. Ingrid en haar kleindochter Gloria staan al vanaf negen uur in de keuken. Als iedereen aan tafel zit komen de borden vol rijst, rauwkost en vlees. Schalen met maïskolven en stukjes kaas worden door gegeven en zoon Yonathan zet zijn aandeel aan de maaltijd op tafel, een grote fles *Inca Cola*. Tijdens de maaltijd praat iedereen door elkaar. Problemen op het werk, de aanschaf van een nieuwe computer, de schoolprestaties van de meisjes, alles wordt besproken en meningen en tips worden uitgewisseld. Tussendoor krijgt de jongste opmerkingen als “Eet je ook je vlees?”, “Gebruik je vork!” en “Wat zeggen we als we van tafel gaan? *Provecho!*” van moeder, oma en tante.

Binnen andere Peruaanse families zijn ook veel van deze contacten tussen generaties, er zijn veel kinderen, waar iedereen zich mee bemoeit. Een belangrijke taak van familie is volgens Hrdy (2009) dan ook het verzorgen en opvoeden van nageslacht. In haar boek *Mothers and Others* stelt ze dat over het algemeen moeders niet de enigen zijn die voor kinderen zorgen, andere familieleden dragen ook bij aan de opvoeding. In dit hoofdstuk zal gekeken worden naar hoe de opvoeding en verzorging van kinderen in Peru gedaan wordt. Wat verstaan tienermeisjes en tienermoeders onder dit gedeelte van moederschap? Via gesprekken over mijn onderzoek met zowel mijn onderzoeksgroep als daarbuiten, kwam vaak naar voren dat tienermoederschap het gevolg was van een slechte opvoeding. Met dit hoofdstuk zal ik aantonen hoe de tienermoeders hier zelf over denken. Vinden zij dat ze een slechtere opvoeding gehad hebben dan anderen? Wat voor gevolgen heeft dit voor hoe ze hun eigen kinderen opvoeden? Eerst zal gekeken worden naar in welke setting de kindertijd van de tienermeisjes en tienermoeders zich heeft afgespeeld. Bij wie groeiden ze op? Hoe zijn de relaties met hun familieleden? En op welke manier hebben deze relaties volgens hen invloed op hun opvoeding en leven?

3.1 “Ik woon bij de tante van mijn kind”³ - Familiesamenstelling

Het merendeel van de meisjes uit mijn onderzoek woont in *extended families*, niet alleen met ouders en broers en zussen. Dieusaert (2006) geeft ook aan dat veel huishoudens in Peru bestaan uit *extended families*. Waar deze eerst voornamelijk bestonden uit grootouders, ouders en kinderen, zijn ze nu vaker samengesteld uit andere personen (Olthoff 2006:81). Zoals

3 Tienermoeder Bella, 11-02-2011

dochter met kinderen die bij hun ouders wonen, net als tienermoeders Dorina, Felicia en Yulia. Het komt ook voor dat meisjes niet bij hun ouders wonen, maar bij andere familieleden zoals een tante of de grootouders. Ouders kunnen niet zelf voor hun kinderen zorgen omdat ze naar andere steden zijn gegaan om te werken of omdat ze zijn overleden. Een andere reden is dat meisjes naar de stad zijn gekomen op zoek naar een studie of werk en dan bij familie terecht kunnen. Bella en Mary Loisa wonen ook niet bij hun ouders maar bij familie van hun kind.

Een andere manier waarop families gevormd worden, is via gecreëerde familiebanden. Wanneer een kind gedoopt wordt of bij de eerste keer dat het haar van een meisje geknipt wordt, de *cortepelo*, krijgt ze peetouders. Deze blijven dan belangrijk bij gebeurtenissen die een nieuwe levensfase aangeven, zoals wanneer het kind communie doet of een schooldiploma behaalt. Daarnaast helpen de peetouders de ouders bij de opvoeding (Anderson, 1994:10-12). Bij het gezin waar ik verbleef, woont ook Marlana, het petekind van Ingrid. Zij is 15 jaar geleden bij Ingrid komen wonen toen haar familie naar een dorpje verhuisde. Ze hielp Ingrid met het verzorgen van haar zieke man en in het huishouden. Later heeft Ingrid haar er toe aangezet om te gaan studeren en zich op te geven voor lerares bij de overheid. Via peetouderschap wordt er dus een netwerk opgebouwd die ouders ondersteunt bij de opvoeding.

3.2 Het verschonen van luiers en het oplossen van ruzies – Verzorging en opvoeding

Wat houdt het opvoeden en verzorgen van kinderen nu in? Bij de taken van een moeder hebben de tienermoeders het over eten en drinken geven, het wassen en aankleden van hun kind en zorgen dat het kind in goede gezondheid verkeert. Dorina⁴ vertelde dat ze een paar keer per jaar met haar, nu driejarige, zoontje naar een consultatie bureau moet waar ze zijn gebit bekijken en in de gaten houden of hij goed groeit. Ook worden er testen met hem gedaan om te kijken welke vormen en kleuren hij kent. Daarnaast leren ze haar meer over de voordelen van gevarieerde voeding. De NGO's *IncaEduca* en *Mantay* verzorgen lessen voor de moeders die daar komen. Deze lessen gaan bijvoorbeeld over veelvoorkomende ziektes bij kinderen en hoe ze deze kunnen voorkomen en genezen, of over wat ze met hun kind samen kunnen doen om zijn hersenen te stimuleren. Dit kan door het geven van massages, luisteren naar klassieke muziek, spelen van fantasiespellen of praten met kinderen en hen dingen uit leggen, ook als ze zelf nog niet kunnen praten. Deze kennis wordt echter niet door alle

4 Tienermoeder, 21 jaar. Interview 22-02-2011

leerlingen in praktijk gebracht, zo merkte ik op toen ik bij tienermoeder Mary Loisa op bezoek ging. Ik had aan haar tweejarige dochtertje Cornelia gevraagd of ze misschien speelgoed heeft, waarop ze twee boodschappentassen tevoorschijn haalde en voor me op de grond had leeggeschud. Het speelgoed was viezig, verkleurd en stuk, maar daardoor liet ik me niet tegenhouden. Als ware dochter van een kleuterjuf stortte ik mij vol overgave op het fantasiespel zodat Mary Loisa haar huiswerk kon maken. Ik vond een kopje, een lepeltje en een kannetje, dus ging ik thee zetten. Nadat ik de thee ingeschonken, de suiker erin gedaan en geroerd had, wilde ik een slokje nemen toen ik de blik opving van Cornelia. Ze keek me aan met een mengeling van verbazing en afgunst in haar ogen. Zo'n vreemd mens als ik had ze nog nooit gezien.

Ook uit mijn contacten met andere kinderen bleek dat er met hen niet veel gespeeld wordt. Daarnaast leerde ik van mijn observatie tijdens de lessen van *IncaEduca* dat veel van de stof nieuw was voor de moeders. Ze stelden veel vragen, waren lacherig over sommige onderwerpen of vonden dingen moeilijk om te doen. Zo ging een les over de woordenschat van hun kind en moesten de moeders met hun kinderen praten. Ze waren wat onwennig, kwamen niet verder dan het herhalen van *hola* en spraken al snel meer met elkaar dan met hun kinderen, ondanks veelvuldige aanmaningen van de leraressen. Een groot aantal kinderen was tussen de twee en vijf jaar en zou al goed gesprekjes kunnen voeren. Dat dit onderwerpen van de lessen zijn, geeft aan dat de moeders hier weinig over weten. Dit kan komen doordat ze het niet uit hun eigen opvoeding hebben meegekregen. Meerdere moeders vertelden me dat ze niet veel aandacht kregen als kind, ze moesten al jong meewerken in het huishouden. Zowel hun moeders als zichzelf nu hebben meer te doen dan alleen het verzorgen van hun kind. Veel tienermeisjes wezen me op deze andere taken van moeders, de dingen die ze moeten doen in het huishouden. Hun moeders zijn degene die verantwoordelijk zijn voor het eten, die de kleding wassen en het huis schoon maken. Tienermeisjes helpen hun moeders hierbij of passen op hun jongere broertjes en zusjes. Evita⁵ gaf aan dat het werken van moeders ook hoort bij moederschap, moeders werken om spullen te kunnen kopen voor hun kinderen.

Naast het verzorgen van de kinderen zijn moeders verantwoordelijk voor het sociale gedrag van hun kind, zo stelt Everingham (1994). Veel van mijn informanten geven dit ook aan, maar benoemen verschillende onderdelen van het aanleren van sociaal gedrag. Mandy⁶ en Evita⁷ wijzen erop dat het de verantwoording is van moeders om hun kind op te voeden tot

5 Tienermeisje Evita, 15 jaar. Interview 25-03-2011

6 Tienermeisje Mandy, 18 jaar. Interview 02-03-2011

7 Tienermeisje Evita, 15 jaar. Interview 25-03-2011

een goed mens. Dorina praat met haar kind om hem dingen te leren over wat goed en slecht is. Tienermeisje Katya⁸ stelt dat het de taak van ouders is om hun kinderen dingen te leren. Ze doelt hierbij niet op de dingen die je op school leert, maar op moralen. Van haar ouders heeft ze geleerd dat ze respect moet hebben voor ouderen. Evita voegt hier aan toe dat moeders ook degenen zijn naar wie je toe gaat als je problemen hebt. Moeders geven wijze raad. Betty⁹ en Mary Loisa¹⁰ zien zichzelf als een voorbeeld voor hun kinderen. Ze moeten zelf ook goed zijn voor andere mensen en hun studie afronden, zodat hun kinderen tegen hen op kunnen kijken en van hen kunnen leren. Betty verwoorde het als volgt:

“Ik moet een spiegel voor haar zijn. Dat moet, want als ik me niet verontschuldigd of ruzie maak met mensen, dan geef ik haar een slecht beeld van hoe ze zich behoort te gedragen.”

Zelf heeft ze nooit een goed voorbeeld gehad. Toen ze erg jong was gingen haar ouders uit elkaar en bleven zij en haar broertje bij haar vader. Omdat hij ver weg werkte en bijna nooit thuis was, gingen ze bij hun grootouders wonen. Betty had veel conflicten met hen omdat ze, zo vertelde ze me, ouderwetse ideeën hadden. Om deze reden ontvluchtte ze het huis.

Hoe willen de tienermoeders hun kinderen opvoeden? Hiervoor kijken ze voornamelijk naar hun eigen opvoeding. De meeste tienermoeders gaven aan dat ze hun opvoeding als slecht hebben ervaren. Ze nemen hun opvoeding als voorbeeld voor hoe het niet moet. Drie tienermoeders zagen hun jeugd wel als een positieve ervaring en nemen de manier van opvoeden bewust over van hun ouders. Richardson(1994:75) heeft gesteld dat ouders via hun kinderen hun eigen leven en kindertijd kunnen herbeleven. Ik wil hier aan toevoegen dat ze ook hun eigen jeugd willen goedmaken. De jonge moeders waren vastbesloten om hun kinderen niet hetzelfde te laten meemaken als wat hen was overkomen. Meerdere moeders, onder wie Dorina en Mary Loisa, waren erop gebrand dat het hun kind aan niets zou ontbreken. Hoe hard ze ook zouden moeten werken en hoe armoedig ze er zelf ook bij zouden moeten lopen, hun kind zou hun armoede niet merken. Daarnaast willen alle moeders dat hun kinderen opgroeien tot goede mensen met respect voor ouderen en levend volgens normen en waarden. Het allerbelangrijkste vinden ze dat ze een goede relatie met hun kind hebben en dat er veel vertrouwen tussen hen is.

8 Tienermeisje, 16 jaar. Interview 12-04-2011

9 Tienermoeder, 19 jaar. Interview 09-03-2011

10 Tienermoeder, 20 jaar. Interview 17-02-2011

3.3 Moederskindje, vaderskindje- Familierelaties

De moeder-kind relatie komt in veel onderzoeken naar voren als een belangrijk onderdeel van moederschap (Clark 2000, Richardson 1994). Er zitten veel verschillende kanten aan de relatie tussen moeder en kind, wat blijkt uit de variërende gesprekken die ik met de meisjes hierover heb gevoerd. Veel tienermoeders, maar ook meisjes hebben het met name over het belang van een kind voor zijn moeder. Zo ziet Liliana¹¹ de waarde van de relatie erin dat een moeder nooit alleen is, er is altijd een persoon die van je houdt. Een kind zal je altijd vergezellen, in goede en in slechte tijden. Meer tienermeisjes en –moeders geven aan dat kinderen ervoor zorgen dat je als moeder nooit alleen bent. De tienermoeders brengen veel tijd door met hun kinderen, samen boodschappen doen, samen opruimen, samen spelen. Voor tienermeisjes Nadia¹², Sylvia¹³ en Rosa¹⁴ is het niet eenzaam zijn een reden waarom ze later kinderen willen. Dit komt overeen met meningen van de vrouwen uit het onderzoek van Steenbeek (1995). In een wereld waar de betrouwbaarheid van mannen en hun liefde en affectie niet groot zijn, is de liefde die ze van hun kind krijgen van grote waarde. Hun kinderen zijn blij als ze hen zien, geven hen koosnaampjes en knuffelen hen. Zowel Wendy¹⁵, Felicia¹⁶ als andere tienermoeders gaven aan dat ze de band die ze hebben met hun kind, belangrijker vinden dan het hebben van een relatie met een man. Maar de liefde die ze van een kind krijgen is niet alleen ter plaatsvervangende van een relatie met een man. Veel tienermoeders kwamen liefde te kort toen ze zelf nog kind waren. Ze hadden geen echt “thuis” maar verhuisden veel of woonden niet bij hun ouders maar bij andere familieleden of oudere broers en zussen. De meisjes waren vaak eenzaam. Bij hun kind zoeken ze naar de liefde die ze in hun jeugd hebben gemist¹⁷.

Een goede relatie met de moeder is erg belangrijk. Veel tienermeisjes vertellen me over hun relatie met hun moeder, hoe ze haar alles kunnen vertellen, dat ze eerder vriendinnen zijn dan alleen moeder en dochter. *La confianza*¹⁸, het vertrouwen dat je hebt met je moeder, dat is belangrijk. Op dit punt verschillen de tienermoeders sterk van de tienermeisjes. Van de twaalf tienermoeders die ik gesproken heb, zijn zes opgegroeid zonder moeder. Drie hebben

11 Tienermeisje, 17 jaar. Interview 19-02-2011

12 Tienermeisje, 19 jaar. Interview 03-03-2011

13 Tienermeisje, 14 jaar. Interview 23-03-2011

14 Tienermeisje, 17 jaar. Interview 13-04-2011

15 Tienermoeder, 19 jaar. Interview 25-02-2011

16 Tienermoeder, 20 jaar. Interview 02-04-2011

17 Tienermoeders Betty (09-03-2011), Marla (12-03-2011) en Emma (01-04-2011)

18 Deze term werd door de meisjes op verschillende manieren gebruikt. Hierin staat het voor ‘alles kunnen vertellen’. In hoofdstuk 4 komt een ander vorm van *confianza* aan bod.

wel een moeder, maar geen goede relatie met haar. Er is geen vertrouwen tussen hen, hun moeder begrijpt hen niet. Bella¹⁹ geeft aan dat het gebrek aan een vertrouwenspersoon de reden is dat ze zwanger werd. Ze had niemand die haar begreep of hielp. Wanneer er geen moeder is, is er niemand die de plaats van vertrouwenspersoon inneemt. Om deze reden zoeken de tienermeisjes aandacht en liefde buitenshuis, wat ze vinden bij een vriendje. Er is niemand die hen afremt in deze relatie, omdat er geen vertrouwenspersoon is met wie ze kunnen praten over hun gevoelens, of die hen raad kan geven wat betreft jongens.

Wanneer de meisjes spraken over hun kindertijd en opvoeding, ging het dus over de wel of niet aanwezige moeder en haar rol hierin. Als de meisjes een slechte jeugd hadden gehad, kwam dit door wat hun moeder wel of niet gedaan had. De vader werd helemaal buitenbeschouwing gelaten, naar zijn rol werd niet gerefereerd. Dit komt omdat vaders over het algemeen geen rol spelen in de opvoeding. Emma²⁰, Dorina²¹ en Dolores²² wijzen er op dat de tijd die kinderen met hun vader doorbrengen, beduidend minder is dan de tijd met hun moeder. Van de 21 meisjes hadden er 11 een vader die bij hen woonde in de periode dat ze opgroeiden. Ze zagen hem niet vaak, vader ging vroeg op weg naar zijn werk en kwam pas laat terug. Zijn opvoeden kwam er op neer dat hij hen corrigeerde, omdat hij bij thuiskomst maar weinig van de kinderen kon hebben. De andere tien vaders hebben het huis verlaten, hetzij door huwelijksproblemen, of om in andere steden naar werk te zoeken. De afwezigheid van de vader wordt hem door de meisjes niet kwalijk genomen zoals de afwezigheid van de moeder. Dit heeft te maken met gendernormen in Peru, met *Machismo* en *Marianismo*. Dit houdt onder andere in dat van mannen wordt verwacht dat ze geld binnen brengen voor het gezin, van vrouwen dat ze voor kinderen zorgen (zie ook Dieusaert 2006; Garcia en De Oliveira 1997; Martin 1989). Hoewel vrouwen eveneens zijn gaan werken, zijn mannen niet meer betrokken geraakt bij de opvoeding. Door hier niet mee bezig te zijn, schaadt een man dus geen gendernormen en wordt hem door zijn kinderen ook niets verweten. Een moeder doet dat wel wanneer ze niet voor haar kinderen zorgt. Het ontbreken van een moeder zien de meisjes als reden voor een slechte jeugd, terwijl de afwezigheid van een vader als zo vanzelfsprekend wordt beschouwd dat het niet eens genoemd wordt.

Voor kinderen is de relatie met een moeder dus van groot belang. Hun moeder behoort de persoon te zijn die ze in vertrouwen kunnen nemen en alles kunnen vertellen. De

19 Tienermoeder, 18 jaar. Interview 11-02-2011

20 Tienermoeder, 20 jaar. Interview 01-04-2011

21 Tienermoeder, 21 jaar. Interview 22-02-2011

22 Tienermoeder, 20 jaar. Interview 01-04-2011

tienermeisjes Evita²³, Nadia²⁴ en Katya²⁵ vinden dat dit met name geldt voor dochters. Zonen hebben een andere relatie met hun moeder. Volgens hen vertelt een jongen niet zoveel aan zijn moeder, omdat ze een vrouw is. Evita heeft zelf drie oudere broers en ze vindt dat zij minder open zijn naar hun moeder toe dan zijzelf en haar zusje. De tienermoeders geven echter aan dat er geen verschillen zijn tussen de relatie van een moeder met een zoon of met een dochter. Een reden hiervoor kan zijn dat, op twee moeders na, ze allemaal maar één kind hebben. De moeders die wel meer kinderen hebben, hebben alsnog óf alleen zonen óf alleen dochters. Vergelijking tussen zonen en dochters is dus niet mogelijk. Op dit moment denken ze dat er geen verschillen zijn. Met een oudere vrouw sprak ik over het feit dat de meisjes geen verschillen zien in zonen of dochters. “Dat komt omdat de kinderen nog klein zijn. Wacht maar tot ze in de puberteit komen!” was het lachende antwoord. Zij zag het niet erkennen van verschillen als gevolg van de jonge leeftijd van de kinderen van de tienermoeders. Hier zou een kern van waarheid in kunnen zitten. Tienermoeders zien geen verschillen tussen zonen en dochters omdat ze maar één kind hebben, of doordat hun kinderen en die in hun omgeving zo jong zijn dat er nog niet zo veel verschillen zijn. Want verschillen tussen zonen en dochters zijn er wel degelijk, in de opvoeding komen gendernormen naar voren. Ideeën over wat jongens en meisjes behoren te doen, worden overgedragen door jongens en meisjes verschillende taken te geven in het huishouden, verschillende eigenschappen in hen te waarderen en hen verschillende regels op te leggen. In het volgende hoofdstuk zal ik hier verder op ingaan.

Tot slot zijn er de relaties met familieleden buiten de nucleaire familie. Er worden veel activiteiten samen met de familie gedaan. Er is veel contact, zeker wanneer familieleden met elkaar een huis delen. Toch zijn de relaties die een kind heeft met andere familieleden niet hetzelfde als de relatie met de moeder. Nadia legt dit uit aan de hand van vertrouwen. De banden die een kind²⁶ heeft met zijn familie zijn gebaseerd op liefde. De band die een kind met zijn ouders heeft, in het bijzonder met zijn moeder, bestaat niet alleen uit liefde, maar ook uit vertrouwen. Met een moeder bespreek je veel meer dan met ooms en tantes. Volgens Evita²⁷ is het bij de relatie met andere, oudere, familieleden meer gericht op dat je respect voor hen hebt.

23 Tienermeisje, 15 jaar. Interview 25-03-2011

24 Tienermeisje, 19 jaar. Interview 03-03-2011

25 Tienermeisje, 16 jaar. Interview 12-04-2011

26 In deze thesis wordt de mannelijke vorm gebruikt voor verwijzingen naar een kind. Dit is ter bevordering van de leesbaarheid, maar het kind kan natuurlijk ook een meisje zijn.

27 Tienermeisje, 15 jaar. Interview 25-03-2011

3.4 Conclusie

Met dit hoofdstuk is de context aangetoond waarin de opvoeding van de tienermeisjes en tienermoeders heeft plaats gevonden, de familie. Ik heb verteld met welke personen ze opgroeiden en wat voor relaties ze met hen hebben. Daarnaast is uiteengezet wat er volgens de tienermeisjes en tienermoeders komt kijken bij de opvoeding en verzorging van kinderen. In de inleiding stelde ik als doel aan te tonen of de tienermoeders hun opvoeding als slechter ervaren hebben dan dat van anderen. Uit mijn gesprekken met hen is gebleken dat zij negatiever over hun kindertijd zijn dan de tienermeisjes uit mijn onderzoek. Veel van de tienermoeders hadden geen moeder toen ze opgroeiden of iemand die de rol van moeder overnam. Voornamelijk de vertrouwensrelatie met een moeder hebben veel tienermoeders gemist. Het hebben van een persoon aan wie je kunt vertellen wat er gebeurd is, waar je met je problemen terecht kan, is van groot belang. Het is een moeder die deze taak vervult, andere familieleden kunnen deze plek volgens de meisjes niet innemen. In de verhalen van de meisjes over hun opvoeding schittert de vader door afwezigheid. Het komt blijkbaar niet bij de meisjes op om de vader een rol toe te dienen in de opvoeding. Dit komt doordat de genderrollen in Peru zo zijn verdeeld dat mannen voornamelijk verantwoordelijk zijn voor het inkomen en vrouwen voor het verzorgen van kinderen. Hoewel vrouwen ook zijn gaan werken, zijn mannen niet meer betrokken geraakt bij de opvoeding. Wanneer de meisjes een slechte jeugd hebben gehad, komt dit door wat moeders hebben nagelaten en niet door wat vaders wel of niet gedaan hebben, aldus de tieners.

Hoofdstuk 4

Adolescentie

Chantili(een soort slagroom) kloppen voor de taart

Het is zaterdag en ik heb afgesproken met tienermeisje Davina²⁸ om er achter te komen hoe zij haar weekend doorbrengt. Ze stelde voor om een taart te gaan maken, iets waar ze erg goed in is. In Peru wordt veel taart gegeten. Met feesten en verjaardagen, maar ook op straat. Er zijn veel winkeltjes waar je de meest heerlijke taarten kunt kopen, en ook stukjes om zo op te eten. Davina heeft een gigantisch kookboek bij zich. “*Die is al jaren in de familie. Mijn moeder heeft mij met dit kookboek leren koken*” vertelt ze trots. Terwijl we verlekkerd naar de recepten en foto’s kijken, vertelt ze me dat ze thuis ook veel kookt. “*Op mijn achtste leerde mijn moeder me de eerste beginselen. Ik heb jongere broers en zussen, dus help ik haar in de keuken.*” Ze vindt het normaal om mee te helpen in het huishouden. Als ze later haar eigen huis heeft moet ze die dingen toch ook kunnen? Wanneer we aan het einde van de middag de heerlijke chocoladetaart opeten zegt ze “*Het is veel werk, maar het is ook heel leuk om te doen!*” Koken is voor haar een combinatie van plicht en plezier.

In dit hoofdstuk zal ik het leven van adolescenten beschrijven. Wat doen ze in hun vrije tijd en hoe gaan ze om met de taken die ze krijgen in het huishouden? Delen ze Davina’s mening dat huishoudelijke taken plicht en hobby zijn? Ik zal bespreken wat de tienermeisjes doen in het dagelijks leven en hoe het leven van de tienermoeders er uit zag voor ze kinderen kregen. In welke omstandigheden verkeerden ze toen ze zwanger werden? En wat voor verschillen zijn hierin terug te zien in vergelijking met de tienermeisjes? De thema’s die in dit hoofdstuk aan bod komen zijn school, uitgaan, vriendjes en seksualiteit.

4.1 “*¡Quiero terminar mi carrera!*”²⁹ - Onderwijs

Alle tienermeisjes die ik heb gesproken, gaan naar de middelbare school of zijn met een vervolg opleiding bezig. Ook vijf van de tienermoeders volgden een vervolg opleiding. Deze hoge mate van schoolparticipatie komt overeen met cijfers van Peru, in urbane gebieden volgt 95% van de kinderen basisonderwijs en 70% voortgezet onderwijs. In de afgelopen vier decennia is het onderwijssysteem vergroot en cijfers betreffende schoolparticipatie in Peru behoren tot de hoogste in Latijns-Amerika (INEI 2000). Wanneer ik met de meisjes sprak over hun opleiding waren er nogal eens misverstanden over het niveau dat ze behaald hadden. Ik heb menigeen onbewust beledigd door aan te nemen dat een opleiding op een niveau was die veel lager was. Dit komt doordat er na de middelbare school verschillende richtingen zijn. Ik haalde de namen en niveaus door elkaar. Daarom ben ik eens met Marlina³⁰ om de tafel gaan zitten, aan wie kan je het beter vragen dan aan een *profesora* zelf?

28 19 jaar, 12-03-2011

29 Het veelgehoorde antwoord op de vraag wat ze willen voor de toekomst: “Mijn schoolloopbaan afmaken!”

30 Petekind van de familie bij wie ik woonde, interview 11-04-2011

De schoolloopbaan van kinderen begint vanaf hun derde jaar, dan gaan ze naar de *jardin de niños*, de kinderdagopvang. Hier leren ze de letters en figuren en al een beetje schrijven. Op hun 6^e gaan ze naar het *primaria*, de basisschool, dit zijn 6 klassen. Daarna volgt het *segundaria*, de middelbare school. Deze drie vormen van onderwijs zijn verplicht in Peru. Hierna kunnen de jongeren kiezen wat ze gaan doen. Ze kunnen een beroepsopleiding gaan volgen, die 3 of 6 maanden of een jaar kan duren. Bij de NGO *Inca Educa* kunnen jongeren deze vorm volgen. Betty leert bijvoorbeeld voor kantoorassistente en Wendy logistiek. Na de middelbare school kunnen jongeren ook naar het *collegio* gaan. Dit is een jaar waarin de studenten voorbereid worden op de universiteit. Hierna kunnen ze iedere studierichting kiezen, bestaande uit een 3-jarige bachelor en een 2-jarige (onderzoeks)master. Voor al deze opleidingen, ook de verplichte eerste jaren, zijn er twee vormen van onderwijs; publiek en privé. De publieke scholen zijn van de overheid en hebben als voordeel dat de leerlingen niet veel hoeven te betalen. Dit in tegenstelling tot het privé onderwijs. Marlina gaf als voorbeeld dat voor privé onderwijs 3.000 *Nuevo Soles* (€750-) betaald moet worden en voor publiek slechts 30 (€7,50). De privéscholen bieden echter wel beter kwaliteit onderwijs. De meeste Peruanen hebben niet genoeg geld om hun kinderen naar privéscholen te sturen; 90% van de jongeren gaat naar nationale scholen (Promudeh2001 in Olthoff 2006:113). Alle meisjes uit mijn onderzoek hebben onderwijs gevolgd aan een publieke school.

Dat alle meisjes uit mijn onderzoek hun middelbare school hebben afgemaakt is bijzonder te noemen. Er zijn namelijk veel tienermoeders die de middelbare school niet afmaken. Zowel de directeur³¹ van *Inca Educa* als de directrice³² van *Mantay* vertelden me dat tienermoeders door hun scholen geweigerd worden of geadviseerd om te stoppen. Dit gebeurt vaak, ook al is dit in strijd met de wet. In de Peruaanse code voor kinderen en adolescenten (Código de los Niños y Adolescentes, Artikel 14) is vastgelegd dat het geen adolescent die zwanger of moeder is, verboden mag worden om haar studie te beginnen of voort te zetten en dat ze niet blootgesteld mag worden aan discriminatie. Volgens Señora VargazRodriquez, directrice van *Mantay*, zijn er verschillende redenen waarom scholen toch de meisjes weigeren; een zwanger meisje is slecht voor het imago van de school, de meisjes geven een slecht voorbeeld, het kan zijn dat andere meisjes de tienermoeder met haar kind zien en dan zelf ook een baby willen, of de ouders willen niet dat hun kind samen studeert met een zwanger meisje. Daarnaast zijn er volgens Señor El Torro van *Inca Educa* ook meisjes die uit eigen beweging stoppen met school. Zij schamen zich voor hun zwangere buik of kunnen

31 Señor El Torro, interview 07-04-2011

32 Señora VargazRodriquez, interview 08-04-2011

niet meer doorleren omdat ze moeten gaan werken.

De tienermoeders uit mijn onderzoek zijn echter niet gestopt met school. Een verklaring hiervoor kan zijn dat bijna alle moeders die ik gesproken heb op dat moment een vervolg opleiding aan het volgen waren of dit hadden gedaan. De moeders zien het belang van onderwijs in om een betere toekomst te krijgen. Sommigen wilden zo graag het middelbare schooldiploma dat ze met zwangere buik naar school gingen³³. Daarnaast was de helft van de tienermoeders al klaar met de middelbare school toen ze zwanger werden. Zij volgden op dat moment geen onderwijs en zijn pas na hun zwangerschap aan een vervolgopleiding begonnen. Eén factor van Stern (2004:262) om de sociale kwetsbaarheid van meisjes te detecteren, gaat over de gevolgen van schooluitval. Wanneer meisjes niet naar school gaan, kan dit er voor zorgen dat de meisjes sociaal geïsoleerd raken. Op deze manier lopen ze meer risico om zwanger te worden. In een rapport van *Save the Children* (2004:14) wordt gesteld dat meisjes die niet naar school gaan minder eisende activiteiten hebben en niet meer zo vaak in contact komen met *peers* en sturende volwassenen. Hierdoor hebben ze meer vrije tijd, ook overdag, en zijn er minder mensen die hen kunnen controleren. Deze gevolgen zijn eveneens terug te zien in de verhalen die de tienermoeders mij verteld hebben. Ze waren klaar met school maar wisten nog niet wat ze verder wilden doen. Ze hadden geen schoolwerk meer waardoor ze meer tijd overhielden om andere dingen te doen, waaronder met jongens omgaan. Hun ouders wisten hier niets vanaf, omdat die overdag werkten. Wat hun dochters in die tijd deden, konden ze niet controleren³⁴.

4.2 Schoonmaken, vriendjes en uitgaan - Vrije tijd

Wat doen Peruaanse tieners in hun vrije tijd? Deze term is echter niet echt toepasbaar. Het wekt de illusie dat de jongeren zelf hun tijd kunnen invullen, maar dit is niet het geval. Zowel jongens als meisjes moeten meehelpen in het huishouden, het soort en aantal taken die ze krijgen toebedeeld zijn echter zeer verschillend. Jongens hoeven meestal minder te doen dan hun zussen. Liliana³⁵ vertelde me over de taakverdeling bij haar thuis. Ze woont alleen met haar moeder en haar één jaar oudere broer. Eerst zei ze dat ze allemaal meehielpen in het huishouden. Toen ik vroeg wie welke taken op zich nam, kwamen we erachter dat haar broer eigenlijk niets deed. Zij en haar moeder maakten schoon, wisten de kleding en kookten.

33 Bella heeft bijna tot het einde van haar zwangerschap lessen gevolgd en was twee weken na de bevalling weer op school. Ook Wendy ging naar school toen ze zwanger werd, zij heeft een pauze genomen tot na de bevalling en heeft toen haar studie weer opgepakt

34 Tienermoeders Yulia (23-02-2011), Dorina (22-02-2011) en Marla (12-03-2011).

35 Tienermeisje, 17 jaar. Interview 19-02-2011

Andere meisjes hadden het er wel eens over dat hun broers veel minder moesten doen, maar ergens begrepen ze het ook. Ze zien hun opvoeding als leerschool voor wanneer ze volwassen worden. Dan moeten ze ook dingen doen als schoonmaken en koken, dus kunnen ze het maar beter leren. Jongens hoeven dat niet, omdat zij later die taken niet hebben. Die worden er eerder op uitgestuurd om dingen buitenshuis te doen, zoals een boodschap of een betaald baantje. Wat de meisjes over deze taakverdeling zeggen verklaart Miles (1994) in haar artikel *Helping Out at Home: Gender Socialization, Moral Development, and Devil Stories in Cuenca, Ecuador*. Bij de genderverdeling van taken krijgen de kinderen activiteiten toegewezen die een goede voorbereiding vormen voor hun rol als volwassene. Mansilla (1996 in Olthoff 2006:117) legt uit dat meisjes veel moeten doen in het huishouden omdat ouders vinden dat het een verplichting van hun dochters is om hun broers en andere mannelijke familieleden te verzorgen. Zodoende worden gendernormen geconstrueerd binnen de familie.

Gender is niet alleen terug te zien in de taakverdeling tussen jongens en meisjes, ze worden ook anders behandeld en krijgen verschillende regels opgelegd. Jongens krijgen volgens de tienermeisjes veel meer vrijheden. Juanita³⁶ maakt zich hier best druk over:

“Mijn neef zit nu in de vijfde. En hij gaat al sinds de derde naar feesten, hij gaat uit. In tegenstelling tot mijn zus en mij, wij mochten niet. In de vijfde van de middelbare mochten we pas. Hij gaat naar zijn vrienden, wij niet. Ze zeggen ons dat het is omdat hij een man is en wij vrouwen zijn. Als ik ging klagen bij mijn oma zei ze alleen “Son varones, het zijn mannen”. In dat aspect worden ze anders behandeld.”

Hoewel meisjes begrijpen dat taken verschillend verdeeld worden overeenkomstig hun gender, zijn sommigen het er niet mee eens dat jongens langer weg mogen blijven en minder strikte regels hebben waar ze zich aan moeten houden. Dit terwijl de meisjes niet veel uit mogen en dan alleen samen met mannelijke familieleden als broers en neven. Marla³⁷ stelt dat ouders hun dochters zo streng controleren omdat er een gebrek is aan *confianza*. Hierbij doelt ze op het gebrek aan vertrouwen van ouders in hun dochters dat ze zich goed gedragen. Zelf is ze opgevoed door haar broer en die controleerde haar heel erg. Ze ziet hierin de reden dat ze jong moeder werd:

“Por esome hecaido en eso, no? Daarom is me dit gebeurt. Soms, als ze je veel controleren, dan ga je je vervelen. Juist de dingen doen die ze je verbieden. Het werkt het tegenovergestelde dan wat ze willen.”

Ook andere meisjes gaven aan dat de strenge controle rebels gedrag in hen naar boven riep.

36 Tienermoeder, 20 jaar. Interview 09-04-2011

37 Tienermoeder, 24 jaar. Interview 12-03-2011

Het is volgens hen beter als ouders meer vertrouwen hebben in hun dochters.

Hoewel het op de meisjes overkomt alsof hun ouders hen niet vertrouwen, is deze sociale controle er voornamelijk om de meisjes, en hun reputatie, te beschermen tegen jongens (Steenbeek 1995). Dit is lastig, omdat meisjes op deze leeftijd juist geïnteresseerd raken in het andere geslacht. Hier wordt thuis niet over gesproken, er hangen veel taboes rondom seksualiteit. In plaats van hier met hun dochters over te praten, ontmoedigen ouders hen om een vriendje te hebben. Deze aanpak blijkt echter niet te werken. Verschillende tienermoeders vertelden me dat ze hun vriendjes in het geheim opzochten. Juanita³⁸ zei dan tegen haar ouders dat ze naar vriendinnen ging. Relaties met vriendjes worden snel erg intensief. Sommige tienermoeders weten dit aan het feit dat ze iets deden wat verboden was. Een vriendje hebben was spannend. Anderen zagen de oorzaak in dat ze er thuis niet over konden praten, zo ook Felicia³⁹:

*“Dit was wel slecht. Ik had niemand die tegen me zei ‘cuidate, pas op jezelf.’
Ik wist niet goed wat ik deed.”*

Wat zij aangeeft, bevestigt Keinemans (2011); niet praten over seksualiteit werkt juist contraproductief. Op deze manier leren de meisjes niet wat het inhoudt en hoe ze zich kunnen beschermen tegen zwangerschap of seksueel overdraagbare ziektes. Volgens haar is het daarom beter als er openlijk over seks en voorbehoedsmiddelen wordt gesproken, thuis en op school. Dit komt overeen met de ervaringen van de meisjes, alle tienermoeders gaven aan dat ze niet wisten wat ze deden of hoe ze de zwangerschap hadden kunnen voorkomen. Tienermoeders Dorina⁴⁰, Emma⁴¹ en Dolores⁴², nu allemaal begin twintig, stelden dat toen zij op school zaten, er nog niets over verteld werd. Dit kwam mede doordat ze naar Katholieke scholen gingen. Dorina⁴³ zei dat de seksuele voorlichting inhield: *“Wil je niet zwanger worden? Dan moet je geen vriendje nemen!”* Aangezien het vanuit het Katholieke geloof niet geoorloofd is voor het huwelijk seks te hebben, onderrichten ze hun leerlingen hier niet in uit angst dat ze de jongeren dan aanmoedigen om seksuele relaties te hebben (zie ook Olthoff 2006: 154-164).

Uit onderzoek van INEI onder alle vruchtbare vrouwen (20-49 jaar) bleek dat de helft voor de eerste keer seks had voor haar twintigste, bij ongeveer 10% was dit zelfs voor haar 15^e jaar. In de jaren '90 deed het INEI ook een onderzoek naar het gebruik van

38 Tienermoeder, 20 jaar. Interview 09-04-2011

39 Tienermoeder, 20 jaar. Interview 02-04-2011

40 Tienermoeder, 21 jaar. Interview 22-02-2011

41 Tienermoeder, 20 jaar. Interview 01-04-2011

42 Tienermoeder, 20 jaar. Interview 01-04-2011

43 Tienermoeder, 21 jaar. Interview 22-02-2011

voorbehoedsmiddelen. Slechts 29% schein deze te gebruiken, waarvan 18% alleen traditionele middelen zoals onthouding. Op basis van deze resultaten is besloten om jongeren meer seksuele voorlichting te geven. Er zijn tegenwoordig verschillende organisaties actief die onder andere lessen geven aan leraren over het geven van seksuele voorlichting, zoals *Kallpa*. Daarnaast hebben zij in samenwerking met organisaties als *RED SIDA Cusco* en *Tomado de IDH-Bolivia* een informatie boekje uitgebracht. Hierin behandelen ze verliefd worden, adolescentie, seks, voorbehoedsmiddelen en zaken als verkrachting. Tienermeisjes Marilena⁴⁴ en Sylvia⁴⁵ vertelden over dat ze lessen hadden op school, waardoor ze wisten dat ze van seks ziek konden worden. Ook hadden ze geleerd hoe ze dit konden voorkomen.

Hoewel meer jongeren nu weten van de bloemetjes en de bijtjes, seksueel overdraagbare ziektes en voorbehoedsmiddelen, wil dit nog niet zeggen dat iedereen iets gebruikt om zichzelf te beschermen. Juanita⁴⁶ is de enige tienermoeder die aangaf dat ze wel wist dat ze van seks zwanger kon worden. Zij had op school geleerd over voorbehoedsmiddelen en de gevaren voor tienermeisjes als ze zwanger werden. Toch heeft zij nu twee kinderen, allebei ongepland. Als dit niet door onwetendheid is, hoe kan het dan uitgelegd worden? In het boek *Conducta Reproductiva y Maternidad en la Adolescencia en Lima Metropolitana*, uitgegeven door het INEI, wordt dit verklaard door erop te wijzen dat hoewel meer jongeren er iets van weten, ze niet precies op de hoogte zijn van hoe de voorbehoedsmiddelen werken. Daarnaast is niet alom bekend waar deze producten te koop zijn. In Peru is het ook zo dat voorbehoedsmiddelen beter toegankelijk zijn voor getrouwde stellen, niet voor ongetrouwde adolescenten. Voor een onervaren adolescent is het daarom moeilijker om voorbehoedsmiddelen te krijgen (INEI). In mijn gesprekken met de meisjes over seksualiteit merkte ik ook dat hun kennis summier was. Ze gaven antwoorden als “*Je kan er ziek van worden*”⁴⁷, “*Er zijn wel manieren om je te beschermen*”⁴⁸ en “*Tienermoeders hebben gezondheidsproblemen*”⁴⁹, maar het bleef vaag hoe je er ziek van werd en wat de symptomen waren, hoe of waarmee je jezelf kan beschermen en welke gezondheidsproblemen de tienermoeders dan precies hebben.

Brewster, Billy, en Grady (1993) zien de oorzaak van zwangerschappen onder adolescenten, niet zozeer in het ontbreken van kennis over en toegang tot voorbehoedsmiddelen maar in het wel of niet aanwezig zijn van economische kansen voor

44 Tienermeisje, 15 jaar. Interview 14-04-2011

45 Tienermeisje, 14 jaar. Interview 23-03-2011

46 Tienermoeder, 20 jaar. Interview 09-04-2011

47 Tienermeisje Marilena, 15 jaar. Interview 11-04-2011

48 Tienermeisje Katya, 16 jaar. Interview 08-04-2011

49 Tienermeisje Rosa, 17 jaar. Interview 10-04-2011

vrouwen. Zij hebben onderzoek gedaan naar de invloed van sociale en economische karakteristieken van de gemeenschap waar tienermeisjes in opgroeien en hun gebruik van anticonceptiemiddelen. De meisjes die meer kans op werk hadden gebruikten vaker anticonceptiemiddelen. Ook in het hierboven genoemde boek van het INEI wordt de mogelijkheid overwogen dat meisjes die weinig mogelijkheden hebben in het leven, vroeg moederschap niet als een groot obstakel zien voor hun toekomstige ambities. Dit zou voor de tienermoeders in mijn onderzoek ook kunnen gelden. Hoewel de toekomstplannen die ze hadden soms ambitieus waren, wisten ze niet hoe ze deze konden verwezenlijken en deden ze hier ook niet speciaal hun best voor. Eveneens waren er tienermoeders die nu bevlogen aan het studeren waren, maar dat voor hun zwangerschap niet deden. Dorina⁵⁰ zei hierover:

“Voor mijn kind wil ik verder gaan, meer leren. Zonder hem zou ik nu waarschijnlijk niets doen. Mijn zoontje is mijn motor.”

Duidelijke toekomstplannen en de mogelijkheden om deze waar te maken, hebben dus invloed op het wel of niet gebruiken van voorbehoedsmiddelen.

4.3 Conclusie

In dit hoofdstuk heb ik besproken hoe het leven van adolescenten in Peru eruit ziet. Hierin kwamen een aantal punten naar voren waarin de tienermoeders zelf de oorzaak zien van hun vroege zwangerschap. Zo is er de striktheid van hun ouders. Er werd de tienermoeders zo veel regels opgelegd en hen zoveel verboden, dat ze juist rebels werden en die dingen gingen doen. Ze stortten zich in een relatie met een jongen om zich hiertegen te verzetten. Daar komt bij dat de meisjes niet veel wisten over seksualiteit en voorbehoedsmiddelen en niemand hadden om daarover te praten. Er hangen veel taboes rondom de seksualiteit van tienermeisjes, ouders en scholen willen het hier eigenlijk niet met de tieners over hebben. De tienermoeders stelden dat ze zwanger werden doordat ze niet wisten wat ze precies deden of hoe ze zich konden beschermen.

Daarnaast hebben we een belangrijk verschil vastgesteld tussen de tienermeisjes en tienermoeders. Alle tienermeisjes zijn op dit moment serieus met school bezig. Veel van hun tijd gaat zitten in het naar school gaan en huiswerk maken. De helft van de tienermoeders ging niet naar school in de periode dat ze zwanger werden. Verschillende auteurs vinden dat de meisjes hierdoor kwetsbaarder zijn om zwanger te worden. Ze hebben overdag meer tijd om dingen te doen zonder het toezicht van hun ouders, die dan moeten werken. Dit komt

50 Tienermoeder, 21 jaar. Interview 22-02-2011

omdat ze minder eisende taken hebben als huiswerk en schoolprojecten met klasgenoten. Ze brengen minder tijd met hun *peers* door en komen niet meer in contact met sturende volwassenen als leraren. Bovendien bleek uit onderzoek van Brewster et.al. (1993) dat meisjes die goede economische kansen hebben, eerder voorbehoedsmiddelen gebruiken dan meisjes die dit niet hebben. Duidelijke toekomstdromen en goede vooruitzichten om deze waar te maken blijken belangrijk. Dit komt overeen met de meisjes uit mijn onderzoek, de tienermoeders waren niet serieus met hun toekomst bezig en dachten van te voren niet na over de gevolgen van hun daden.

Hoofdstuk 5

Tienermoederschap

20 jarige moeder met haar dochtertje van 4 jaar

Ik zit samen met Marla⁵¹ op één van de groene bankjes van *Plaza de San Fransisco*. Om ons heen is veel bedrijvigheid. Er patrouilleren politieagenten, mensen in blauwe overalls en met mondkapjes voor maken schoon, volwassenen en kinderen verkopen ijs, snoep en sigaretten, jongens bieden aan schoenen schoon te maken en jonge vrouwen spreken toeristen aan: “*Massage, miss? Manicure, pedicure?*” En het eeuwige antwoord, een geïrriteerd gezucht “*No, gracias.*” Op de andere banken zitten oude mannetjes de krant te lezen. Groot zus van acht, negen jaar oud ligt met haar jongere zusjes in het gras. Een oude vrouw met veel warme kleren aan voor het prachtige weer sjokt zwaar bepakt voorbij. Vanuit een campagnetentje van een presidentskandidaat schalt vrolijke Cumbia muziek over het plein.

Het verhaal van Marla tekent scherp af tegen deze alledaagse achtergrond. Ze vertelt over haar reactie toen bleek dat ze zwanger was. “*Ik was bang, dacht alleen maar ‘Hoe ga ik dat doen? Hoe moet ik voor een kind zorgen?’ Ik vond mezelf nog zo jong.*” Ze was net klaar met de middelbare school toen ze zwanger werd, hierdoor heeft ze nooit een vervolg opleiding kunnen doen. De reacties van haar familie waren dan ook verre van positief toen ze vertelde dat ze zwanger was. Ze waren voornamelijk teleurgesteld in haar; “*‘We hebben je de kans gegeven om vooruit te komen, en die heb je niet aangegrepen.’ Ze wilden dat ik eerst meer had gestudeerd, zodat ik mijn familie had kunnen helpen.*” Haar vriend had wel een baantje, maar werd slecht betaald. Marla krijgt een treurige blik in haar ogen als ze terug denkt aan die tijd, “*Het was erg zwaar, we hadden maar weinig geld. Als je een dochter hebt, moet je alles twee keer kopen. Voor jezelf en voor haar.*” Nu gaat het wel beter. Zowel haar man als Marla hebben een baan, al zijn het niet de banen die ze wilden⁵². “*Mammy!*” een meisje komt vrolijk op ons af gehuppeld. Marla’s gezicht begint te stralen en ze laat zich door haar dochtertje plat knuffelen.

De verhalen van de andere tienermoeders tonen veel overeenkomsten met die van Marla. Velen gingen in op de reacties vanuit hun omgeving op hun moederschap. De percepties in de samenleving, van de familie rondom tienermoeders en van tienermeisjes spelen dan ook een belangrijke rol. Deze dragen bij aan de sociale en culturele constructie van tienermoederschap, aldus Bucholtz (2002). In dit hoofdstuk zal ik bespreken welke percepties er over tienermoederschap heersen in Cusco. Allereerst zal ingegaan worden op de reacties van de tienermoeders zelf op hun zwangerschap. Was deze gewenst, en zo niet, waarom

51 Tienermoeder, 24 jaar. Interview 12-03-2011

52 Marla werkt als schoonmaakster bij de talenschool waar ik Spaans leerde. Daarnaast maakt ze schoon bij mensen thuis. Ze hoopt in de toekomst sieraden te maken.

hebben ze geen abortus laten plegen? Ook de reacties uit de omgeving van de tienermoeders komen aan bod, even als de vermeende reacties van de familie van de tienermeisjes. Hoe zouden hun familieleden volgens de tieners reageren als ze moesten vertellen dat ze zwanger waren? Tot slot zullen de meningen over tienermoederschap aan bod komen van de tienermeisjes en tienermoeders zelf. En, in het geval van de tienermoeders, zowel hun mening voor ze zelf zwanger werden als daarna.

5.1 Je bent nog zo jong! – Reacties op de zwangerschap

Je bent adolescent en je denkt dat je alles kan doen wat je wilt, dan blijkt dat je zwanger bent en moet je je verantwoordelijkheden nemen. Dit is de manier waarop Bella⁵³, Dorina⁵⁴ en Wendy⁵⁵ beschreven hoe hun leven veranderde toen ze ontdekten dat ze zwanger waren. Op dat moment waren ze nog helemaal niet met kinderen bezig. Wanneer ik vroeg hoe ze hadden gedacht hoe hun leven eruit zou zien met een kind, kwamen de antwoorden erop neer dat ze hier nog niet over nagedacht hadden. In hun beleving hoefde dat nog niet. De meisjes zagen zich pas moeder worden na hun 25ste. Dan hadden ze hun schoolloopbaan afgerond, een goede baan en een eigen huis. Bella zei hierover: *“Vroeger zei ik altijd ‘Als ik 28 ben ga ik kinderen nemen’ [lachend] Perofueadelante. Maar ik was wat vroeger.”* Zij kreeg haar dochter al op haar 16^e. De moeders voelden angst en wanhoop toen ze ontdekten dat ze zwanger waren. Ze waren zelf nog een kind, hoe moesten ze voor een ander kind zorgen? Dolores⁵⁶ gaf zelfs aan dat ze lichtelijk depressief was tijdens de zwangerschap: *“Ik was zo bedroefd, ik at bijna niets meer.”* Met behulp van *IncaEduca*'s speciale programma voor tienermoeders kwam ze hier weer overheen.

Bij alle tienermoeders was de zwangerschap dus ongepland en in eerste instantie ongewenst. Waarom hebben de meisjes dan geen abortus laten plegen? Wendy vertelde dat ze voor ze zelf zwanger werd hier met vriendinnen over had gesproken. Ze dacht dat ze wel abortus zou plegen, maar dit heeft ze niet gedaan. *“No fue fácil. Het was niet zo gemakkelijk.”* Toen ze eenmaal zwanger was kon ze het niet. Ook Dorina wilde geen abortus. *“Ik kon het kind niet doden, want het was niet de schuld van het kind. Het was mijn schuld.”* Andere tienermoeders zeiden dat een abortus gevaarlijk is voor het meisje, daarom durfden ze het niet te laten doen. In Peru is abortus illegaal. Om deze reden is er geen toezicht op hoe het gedaan wordt. Sinds het illegaal is, is het moeilijk in te schatten hoeveel vrouwen er abortus laten

53 Bella was 16 jaar toen ze zwanger werd. Interview 11-02-2011

54 Dorina was 17 jaar toen haar zontje geboren werd. Interview 22-02-2011

55 Wendy was 16 jaar toen ze haar kind kreeg. Interview 25-02-2011

56 Tienermoeder, 20 jaar. Interview 01-04-2011

plegen. De kans dat vrouwen in onderzoeken niet aangeven dat ze abortus hebben laten plegen is groot, doordat ze zich ervoor schamen of omdat ze bang zijn voor de reacties van anderen; zowel de wet als de Katholieke kerk keuren abortus immers af. Sommige onderzoeken houden het op 80 miljoen abortussen per jaar, anderen stellen 200 miljoen (INEI 2011). Ferrando(2002:27) geeft met een berekening aan dat voor iedere 100 levend geboren baby's er ongeveer 50 abortussen plaatsvinden. Dit betekent dat ongeveer 1/3^e van alle zwangerschappen in Peru eindigen in abortus. Van deze cijfers eindigt volgens het INEI ongeveer tien procent in het overlijden van de vrouw. Om deze redenen vinden de tienermoeders abortus geen oplossing. Ook tienermeisjes lieten me hun afkeuring blijken. Liliana⁵⁷ zei hierover:

“Er zijn er die abortus plegen en dat is erg. Esteduele el corazon. Dat doet het hart pijn. Want er is een persoon in je, die je behoort te beschermen.”

Abortus wordt door tienermeisjes en tienermoeders als een slechter alternatief gezien dan tienermoederschap.

De tienermoeders besluiten dus het kind te houden. Dan komt er een tijd dat ze dit aan hun ouders moeten vertellen. Dit proberen ze zo lang mogelijk uit te stellen. Eerder nemen ze een vriendin of zus in vertrouwen. De meisjes waren bang om het aan hun ouders te vertellen. Ouders van tienerdochters waarschuwen hen er dan ook vaak voor dat ze niet zwanger mogen worden. Tienermeisje Evita⁵⁸ stelde zich de reactie van haar ouders voor. Half serieus, half lachend zei ze: *“Ik kan echt niet zwanger thuiskomen. Me matan! Ze zouden me vermoorden!”* Ook andere meisjes is duidelijk gemaakt dat ze niet zwanger moeten worden. Ouders dreigen met uit huis zetten en het niet bieden van hulp. Alle tienermoeders kregen dan ook te maken met woede uitbarstingen toen ze het nieuws vertelden. Wendy⁵⁹ werd daadwerkelijk het huis uit gezet toen ze vertelde dat ze zwanger was. Gelukkig werd ze opgevangen door de familie van haar vriend. Het hoeft niet zo te zijn dat de hele familie achter de beslissing van de vader staat om het meisje uit huis te zetten. Ze bedenken dan andere manieren om het meisje toch te helpen. Een Peruaanse vriendin van mij heeft een nichtje die zwanger werd toen ze 16 jaar oud was. Haar vader werd zeer kwaad en stuurde haar het huis uit. De rest van het gezin was het hier niet mee eens en liet het meisje overdag in huis. 's Avonds wanneer haar vader na een lange dag werken thuis kwam, ging zij naar de garage. Zo kwam de vader er niet achter dat het meisje nog wel thuis woonde.

57 Tienermeisje, 17 jaar. Interview 17-02-2011

58 Tienermeisje, 15 jaar. Interview 25-03-2011

59 Tienermoeder, 19 jaar. Interview 25-02-2011

Er zijn meerdere gevallen waarin de vader heftiger reageert dan de moeder. De reacties van Bella's (gescheiden) ouders waren erg verschillend:

“Mijn zus had ik het de eerste maand al verteld, maar mijn ouders wilde ik het niet vertellen. Dat deed ik pas toen ik zeven maanden zwanger was. Mijn moeder zei dat er niets veranderde, dat ik gewoon moest blijven leren. Maar mijn vader was woedend en hij zette me het huis uit. Mijn moeder zei dat ik door moest gaan met studeren, dat ik het moest afmaken. Dus ging ik in het huis van mijn moeder wonen en doorgaan met studeren.”

Andere moeders zijn wel kwaaden voelen daarbij verdriet. De moeder van Dorina⁶⁰ voelde zich verraden en was teleurgesteld. Volgens Dorina was dit omdat ze tegen haar moeder gelogen had, haar niet in vertrouwen had genomen.

Aan wie de tienermoeders het ook moeten vertellen is hun vriendje. In bijna alle gevallen van de tienermoeders uit mijn onderzoek reageerde deze niet positief. Van alle twaalf tienermoeders met wie ik gesproken heb, zijn er maar drie die nu nog een relatie met de vader van hun kind hebben. De andere tienermoeders zijn vrijwel meteen door hun vriendje in de steek gelaten. De jongens willen niets met het kind te maken hebben.

Bella: “De vader van mijn kind helpt me nooit. Hij geeft me geen aandacht, geen geld, niets. Sinds ze geboren is heeft hij me nog nooit geholpen.”

De jongens ontkennen dat het kind van hen is, dringen aan op een abortus of laten gewoon niets meer van zich horen. De meisjes zijn met de zwangerschap en de opvoeding op zichzelf aangewezen.

Dan zijn er nog de reacties van andere mensen, zoals vrienden, klasgenoten en burens, waar de meisjes mee te maken krijgen. Toen Bella met haar zwangere buik naar school ging, kreeg ze opmerkingen van haar klasgenoten als *“Hoe kan je dat doen, doorgaan met studeren en zwanger zijn. Schaam je je niet?”* Dorina merkte hoe de houdingen van de burens tegenover haar veranderde. Ze vertelde dat vroeger nooit iemand had gedacht dat zij tienermoeder zou worden, omdat ze zo'n goed meisje was. Nu keken mensen naar haar alsof ze slecht was. De directrice⁶¹ van Mantayziet deze vorm van discriminatie eveneens in het leven van 'haar' tienermoeders. *“De mensen kijken naar ze alsof het meisjes zijn die het uitlokken, deze situaties. De mensen vinden dat ze het dan verdienen.”* Dat tienermoeders gemarginaliseerd worden, heeft te maken met dat ze normen hebben overtreden, zo stelt Steenbeek (1995:139). In het vorige hoofdstuk hebben we gezien dat tienermeisjes streng gecontroleerd worden door

60 Tienermoeder, 21 jaar. Interview 22-02-2011

61 Señora VargazRodriquez, interview 08-04-2011

hun ouders. Ze mogen eigenlijk geen vriendjes hebben om zo hun maagdelijkheid en reputatie te beschermen. Wanneer ze toch zwanger worden, is het duidelijk dat ze zich niet aan de norm hebben gehouden. Dan krijgen ze te maken met sterke sociale afkeuring.

5.2 “Als ik tienermoeders zag moest ik om ze lachen.”⁶² - Meningen over tienermoeders

We weten nu wat de reacties waren van de tienermoeders op hun zwangerschap en wat de meningen zijn van familie en vrienden van de tieners. Hoe denken de meisjes zelf over tienermoederschap? Uit de vele gesprekken die ik met hen hierover voerde, blijkt duidelijk dat ze allemaal geen tienermoeder willen of wilden zijn. Zoals eerder is gezegd is de ideale leeftijd om moeder te worden volgens de meisjes vanaf je 25ste. De mening van volwassenen gaat voornamelijk over veroordeling; de meisjes zullen het wel over zichzelf afgeroepen hebben. De tienermeisjes neigen meernaar medelijden. Ze komen met verhalen die ze via via gehoord hebben, over meisjes die op straat gezet zijn, die door hun vriendjes in de steek zijn gelaten. Over meisjes die hun studie niet hebben kunnen afmaken en die nu geen werk hebben. Over meisjes die met hun kinderen op hun rug op zoek gaan naar eten in vuilnisbakken. Naast dit medelijden vindt Liliana⁶³ ook dat de jonge moeders moeten accepteren dat ze een kind hebben en dat ze het niet ergens mogen achterlaten. Als ze geen kind willen hebben, hadden ze maar moeten nadenken over de gevolgen van hun daden.

De tienermoeders deelden deze meningen voordat ze zelf tienermoeder werden. Zij hadden eveneens verhalen gehoord over de problemen van tienermoeders. Sommigen gaven de moeders de schuld, dan hadden ze maar beter moeten opletten. Dorina biechtte op dat ze ook wel leedvermaak voelde tegenover tienermoeders:

“Als ik tienermoeders zag moest ik om ze lachen. Ik keek naar ze en dacht ‘Zo jong, zelf nog een kind.’ Ik had er nooit bij stil gestaan dat ik zelf ooit tienermoeder zou worden.”

Maar dat werd ze wel. Nu is haar mening ten opzichte van tienermoeders dan ook helemaal veranderd:

“Tienermoeders zijn las masvalientes, creo. Ze zijn de sterksten, vind ik. Want ze weten dat ze veel problemen gaan krijgen, veel obstakels, maar toch gaan ze door.”

Andere tienermoeders zijn ook van mening veranderd nu ze zelf tienermoeder zijn. Ze vinden dat de meisjes er meestal niets aan kunnen doen. Marla⁶⁴ begreep tienermoeders eerst niet,

62 Tienermoeder Dorina, 21 jaar. Interview 22-02-2011

63 Tienermeisje, 17 jaar. Interview 19-02-2011

64 Tienermoeder, nu 24 jaar. Interview 12-03-2011

waarom kregen ze zo jong kinderen? Nu geeft ze aan hen wel te begrijpen, volgens haar heeft het er mee te maken dat je niemand hebt die je begrijpt, bij wie je je verhaal kwijt kan. Als daarbij komt dat je streng gecontroleerd wordt door je ouders, ga je juist de dingen doen die ze verbieden.

5.3 Conclusie

In dit hoofdstuk zijn de percepties over tienermoederschap uiteen gezet. Uit de reacties van familie, vrienden en burens blijkt dat tienermoederschap onderscheiden wordt van moederschap. Waar moederschap als positief wordt gezien, is tienermoederschap een probleem. De reacties zijn negatief; tienermoeders worden door familie uit huis gezet, door vriendjes afgewezen en door de samenleving gemarginaliseerd. Ze hebben hun toekomst vergooid doordat ze geen goede baan meer kunnen vinden en ze hebben normen aangaande seksualiteit geschonden. Zowel tienermeisjes als de tienermoeders voor hun eigen zwangerschap horen over de problemen van tienermoeders en hebben medelijden met hen. Dit blijkt tevens uit de reacties van tienermoeders toen ze ontdekten dat ze zwanger waren. Ze voelden wanhoop en angst voor de toekomst, dit wilden ze niet voor zichzelf. Toch kiezen ze niet voor abortus, mede door het gevaar voor de gezondheid en om morele redenen. Nu de tienermoeders zelf moeder zijn, vinden ze dat tienermoeders niet veroordeeld moeten worden.

Conclusie

Aan het begin van deze scriptie heb ik de volgende vraag gesteld:

Op welke manier staan percepties en ervaringen van (tiener)moederschap onder tienermeisjes en tienermoeders in Cusco, Peru in verband met het kinderen krijgen op jonge leeftijd?

Om het antwoord hierop te vinden heb ik verschillende aspecten van (tiener)moederschap onderzocht. Wat betreft hoe de meisjes zelf zijn opgevoed en hoe hun relaties zijn met hun eigen moeder kan ik concluderen dat dit in verband staat met jong kinderen krijgen, in zo verre dat de tienermoeders meer risico liepen om jong moeder te worden. Kijkende naar onderdelen die niet direct met moederschap te maken hebben, zoals het volgen van onderwijs en het krijgen van seksuele voorlichting, is op te maken dat deze ook in verband staan met het kinderen krijgen op jonge leeftijd. Scholieren hebben minder tijd voor vriendjes en zijn serieuzer met hun toekomst bezig, waardoor ze minder risico lopen om zwanger te worden. Het krijgen van seksuele voorlichting kan zwangerschap voorkomen, mits het goed gegeven wordt. Als laatste is gekeken naar de percepties over tienermoederschap, waaruit bleek dat deze geen invloed hebben op het zelf tienermoeder worden. Voor hun eigen moederschap deelde de tienermoeders de meningen van de tienermeisjes. Tienermoeders zijn te jong om voor een kind te zorgen. Ze zagen/zien tienermoederschap als een probleem.

Ik ben op deze antwoorden gekomen door de meisjes naar hun verhalen te vragen, deze naast elkaar te zetten en hieruit conclusies te trekken. Op deze manier is er niet over hen gesproken maar door hen. Dit was een doel van mijn onderzoek, tienermeisjes en tienermoeders zelf aan het woord laten. Zo hebben zij me verteld dat het de vertrouwensrelatie met een moeder is die zo van belang is, aan haar moet je alles kunnen vertellen. De tienermoeders hebben dit vertrouwen gemist en geven als gevolg aan dat ze een slechte opvoeding hebben gehad. De vader is in veel gevallen eveneens afwezig, maar hier wordt door de meisjes helemaal niet over gesproken. Afwezigheid van een vader wordt als vanzelfsprekend gezien. Dit heeft te maken met genderrollen in Peru. Het is de taak van de man om op financieel gebied voor het gezin te zorgen, voor de opvoeding van kinderen is hij niet verantwoordelijk.

Het gemis van *confianza*, van vertrouwen, is van groot belang voor de tienermoeders in de verklaring van hun vroege moederschap. Dit werkt door op verschillende punten die met elkaar verweven zijn. Allereerst hebben ze tijdens het opgroeien niemand die ze in

vertrouwen kunnen nemen. Om deze reden zoeken ze liefde en aandacht buitenshuis en komen terecht bij een vriendje. Gebrek aan vertrouwen leidt ertoe dat het meisje met niemand over haar vriendje kan praten. Hierbij gaat het zowel om vertrouwen van dochter in moeder/ouders als van moeder/ouders in de dochter. Ze krijgt weinig vrijheden en wordt verboden een vriendje te hebben. Juist doordat het verboden is, zo gaven veel tienermoeders aan, werden ze door het vriendje aangetrokken, deden ze de dingen die niet mochten. De meisjes hadden eveneens niemand waarmee ze konden praten over seksualiteit door dit gebrek aan vertrouwen. Ouders en scholen geven geen of gebrekkige seksuele voorlichting, uit angst dat ze de jongeren dan stimuleren om seks te hebben.

Aangaande de percepties over tienermoederschap en moederschap moet ik concluderen dat deze weinig invloed hebben op het wel of niet tienermoeder worden. De percepties van tienermeisjes en tienermoeders komen overeen. Voor de zwangerschap zagen tienermoeders het moederschap als iets waardevols, maar ook iets waar ze pas op latere leeftijd aan wilden beginnen. Hun redenen hiervoor komen overeen met die van tienermeisjes; dan heb je je opleiding af, een eigen baan en huis en kun je dus goed voor kinderen zorgen. Over tienermoederschap dachten ze eveneens gelijk; tienermoeders krijgen te maken met veel problemen. Het is niet iets wat je voor jezelf wenst.

Met dit onderzoek heb ik een bijdrage geleverd aan onderzoek naar tienermeisjes in Latijns-Amerika. Hier is nog vrij weinig over bekend, wat het voor NGO's lastig maakt om programma's op te zetten voor deze doelgroep. Daarnaast toont dit onderzoek de wisselwerking aan tussen gender en familie. In taken van mannen en vrouwen aangaande het gezin zijn genderrollen terug te zien. Daarnaast worden genderrollen in het gezin geconstrueerd en doorgegeven in hoe kinderen opgevoed, behandeld en gewaardeerd worden op basis van hun gender. Tevens zijn de risicofactoren van Stern in dit onderzoek getoetst. De gevolgen van schooluitval zijn bevestigd en er is gebleken dat deze eveneens toepasbaar zijn op meisjes die de middelbare hebben afgemaakt maar daarna niet direct verder leren of gaan werken. Dit staat weer in verband met zijn factor over de thuissituatie van meisjes. De ouders van de tienermoeders werkten de hele dag, waardoor ze geen toezicht hadden op wat hun dochters deden. Zijn factor over het hebben van toekomstplannen die verder gaan dan moederschap en de aanvulling van Olthoff komen overeen met mijn bevindingen. Het hebben van deze plannen en bezig zijn ze te verwezenlijken, kunnen meisjes beschermen tegen tienermoederschap. Zijn laatste factor over vertrouwen komt niet overeen met mijn bevindingen. Stern spreekt over het vertrouwen van ouders in het vriendje van hun dochter,

waardoor de meisjes overgaan op seks. Bij mij hadden de ouders geen vertrouwen in vriendjes en het verboden, waardoor meisjes niemand hadden om hun relatie en seks mee te bespreken.

Literatuur

Ali, M.M. and Cleland, J.

2005 'Sexual and reproductive behaviour among single women aged 15–24 in eight Latin American countries: a comparative analysis', *Social Science & Medicine* 60, 1175–1185.

Anderson, J.

1994 *La socialización infantil en comunidades andinas y de migrantes urbanos en el Perú*, Lima: Fundación Van Leer – Ministry of Education.

Aubrey, L.

2001 'Gender, Development, and Democratization in Africa', *Journal of Asian & African Studies*, 36:1, 87-111.

Bayer, A.M., Gilman, R.H., Tsui, A.O., Hindin, M.J.

2010 'What is adolescence? Adolescents narrate their lives in Lima, Peru', *Journal of Adolescence*, 33: 4, pp: 509-520.

Bhopal, K.

1998 'South Asian Women in East London: Motherhood and Social Support', *Women's Studies International Forum*, 21: 5, 485-492.

Bittman, M., England, P., Sayer, L., Folbre, N., Matheson, G.

2003 'When Does Gender Trump Money? Bargaining and Time in Household Work', *American Journal of Sociology*, 109, pp. 186-214.

Boeije, H.

2005 *Analyseren in kwalitatief onderzoek. Denken en doen*, Boom onderwijs.

Bolt, L.E.

2000 *Sociale erfenissen: oriëntaties van ouders bij het opvoeden* Proefschrift.

Brewster, K.L., Billy, J.O.G., Grady W.R.

1993 'Social Context and Adolescent Behavior: The Impact of Community on the Transition to Sexual Activity', *Social Forces*, 71:3, pp. 713-740.

Bucholtz, M.

2002 'Youth and Cultural Practice', *Annual Review of Anthropology* 31, pp. 525-552.

Burton, L.

1990 'Teenage childbearing as an alternative life-course strategy in multigeneration Black families', *Human Nature*, 1, 123-143.

Chant, S.

2002 'Researching Gender, Families and Households in Latin America: From the 20th into the 21st Century', *Bulletin of Latin American Research*, 21: 4, 545-575.

Clark, G

2000 'Mothering, Work, and Gender', *American Anthropologist*, 101: 4, 717-729.

Chodorow, N.

1978 *The Reproduction of Mothering: Psychoanalysis and the Sociology of Gender*, London: University of California Press.

Dieusaert, T.

2006 *Peru*, Amsterdam: KIT Publishers.

Douglas, M.

1982 *Natural Symbols; Exploration in Cosmology*, New York: Pantheon Books.

Duncan, W.

2004 'Human Rights: Promoting Gender Equality In and Through Education', *Prospects : quarterly review of comparative education*, 34:1, pp. 11-27.

Everingham, C.

1994 *Motherhood and Modernity*, Buckingham: Open University Press.

Ferrando, D.

2002 *Clandestine Abortion in Peru. Facts and figures 2002*, Lima: Flora Tristan/ Pathfinder International.

Ferree, M., Lorber, J. and Hess, B. eds.

1998 *Revisioning Gender*. Lanham, Md.: Altamira.

Freeman, J.

1971 'The Social Construction of the Second Sex' In *Roles Women Play*. Garskoff, M. ed., Belmont, Calif., Brooks Cole Publishing.

Fuller, N

2000 'Work and Masculinity Among Peruvian Urban Men', *European Journal of Development Research*, 12: 2, 93-207.

Garcia, B. and de Oliveira, O.

1997 'Motherhood and Extradomestic Work in Urban Mexico', *Bulletin of Latin American Research*, 16: 3, 367-451.

Gittins, D.

1985 *The Family in Question*, London: MacMillan.

Goddard, V.

1987 'Honour and Shame: the control of Women's Sexuality and Group Identity in Naples', in: *The Cultural Construction of Sexuality*. Caplan, P. (ed.) London: Tavistock, pp. 166-193.

Griffin, C.

1986 'Qualitative Methods and Female Experience: Young Women From School to the Job Market', in *Feminist Social Psychology: Developing Theory and Practice*. Wilkinson, S. (ed.), Milton Keynes, Open University Press.

Hamer, H.

2011 'Slecht imago tienermoeders is onterecht' interview met S. Keinemans in *Trouw* van 18 januari, pp.6.

Hrdy, S.B.

2009 *MothersandOthers. The EvolutionryOrigins of Mutual Understanding*. Camebridge: The Belknap Press of Harvard University Press.

INEI

2000 'Condicionessocioeconómicas del acceso a los servicioseducativos, basado en ENAHO 1998, Lima.'

2008 'PerfilSociodemográfico del Perú. DirecciónTécnica de Demografía y EstudiosSociales y Centro de Investigación y Desarrollo, Lima, Perú'

2011 'ConductaReproductiva y Maternidad en la Adolescencia en Lima Metropolitana'

INPPARES

2010 *Madres Adolescentes y suDerecho a la Información*,
<http://www.inppares.org/>

Jansen, C.F.

1987 *Women without Men. Gender and Marginality in an Algerian Town*. Leiden: E.J. Brill

Lloyd, C.

2005 *Growing up global: The changingtransitionsto adulthood in developingcountries*, Washington, DC: National Academies Press.

Martin, J.

1989 'Motherhood and Power: the Production of a Women's Culture of Politics in a Mexican Community', *American Ethnologist* pp. 470-490.

Miles, A.

1994 'Helping Out at Home: Gender Socialization, Moral Development, andDevilStories in Cuenca, Ecuador'. *Ethos* 22:2, pp. 132-157.

Montoya, L.

2003 'Poder, jóvenes y cienciasociales en el Perú', *UltimaDecada*18, pp. 21-68.

Moore, H.L.

1988 *Feminism and Anthropology*, Camebridge Polity Press.

Nieves Rico, M.

1999 'Violencia en las relacionesfamiliares'. In: E. Benado (ed.), *Familia y cambio social*, Lima: CECOSAM, pp. 19-34.

Olthoff, J.

2006 *A Dream Denied. Teenage Girls in Migrant Popular Neighbourhoods, Lima, Peru*. Amsterdam:Dutch University Press.

- Pascoe, C. J.
2007 *Dude, You're a Fag: Masculinity and Sexuality in High School*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Phoenix, A.
1988 'Narrow Definitions of culture: The Case of Early Motherhood' in *Enterprising Women / Ethnicity, Economy and Gender Relations*. Westwood, S. and Bhachu, P. (eds.) New York: Routledge, Chapman and Hill.
- Renold, E.
2006 'Gendered Classroom Experiences' in *The SAGE Handbook of Gender and Education*, Skelton, C., Francis, B. en Smulyan, L. (eds.) Thousand Oaks, CA: SAGE, pp. 439–452.
- Richardson, D.
1994 *Women, Motherhood and Childrearing*, Hong Kong: The MacMillan Press LTD.
- Rodgers, D.
2003 *Dying for it. Gangs, Violence and Social Change in Urban Nicaragua*. Working Paper no. 35, London: Development Research Center.
- Save the Children
2004 *State of the World's Mothers. Children Having Children*. Connecticut.
- Savenije, W. and Borgh, C. van der
2004 'Youth Gangs, Social Exclusion and the Transformation of Violence in El Salvador' in *Armed Actors. Organized Violence and State Failure in Latin America*. Koonigs, K. and Kruijt, D. (eds.) London: Zed Books, pp. 155-171.
- Scott, K.G., Field, T. and Robertson, E.G.
1981 *Teenage Parents and their Offspring*, New York: Grune and Stratton.
- Sharpe, S.
1976 *Just like a girl: How Girls Learn to be Women*, Harmondsworth, Pelican.
- Sing, D. en Wulf, D.
1991 'Estimating abortion levels in Brazil, Columbia and Peru using hospital Admissions and Fertility Survey Data', *International Family Planning Perspectives*, 17:1, pp. 8-13.
- Steel, G.
2008 'Dishing up the City: an Socio-Economic Introduction to the Construction of Tourist Cusco', in *Vulnerable Careers / Tourism and livelihood dynamics among street vendors in Cusco, Peru*, Steel, G., Amsterdam: Rozenberg Publishers pp. 33-50.
- Steenbeek, G.
1995 *Vrouwen op de drempel*, Amsterdam: Thela Publishers.
- Stern, C.
2004 'Poverty, Social Vulnerability, and Adolescent Pregnancy in Mexico: a Qualitative Analysis' pp. 227

Tranberg Hansen, K.
1986 'Household Work as a Man's Job: Sex and Gender in Domestic Service in Zambia',
AnthropologyToday, 2: 3, 18-23.

UNICEF

2009 *All Children, Everywhere. A strategy for basic education and gender equality.*

Villarreal, M.

1998 *Adolescent Fertility. Socio-Cultural Issues and Program Implications*, Rome: FAO

Weitzman, L.J.

1975 'Sexrole Socialization' in *Women: A Feminist Perspective*. Freeman, J. (ed), Palo Alto: Mayfield Publishing.

Inca Educa <http://www.inca-educa.org/>

'Ley Que Aprueba el NuevoCódigo de los Niños y Adolescentes' http://www.badaj.org/ckfinder/userfiles/files/Nacionales/Peru/Codigo_ninos_y_adolescentes-Peru.pdf

Madres Fuertes <http://www.facebook.com/group.php?gid=114807488817>

Report of Zambia under CEDAW, 2002, CEDAW/C/ZAM/3-4, p. 7.

UNESCAP <http://www.unescap.org> 10-12-2010

Bijlagen

Reflectie

Op 6 februari kwam ik aan in Cusco, voor de tweede keer binnen een jaar. De eerste weken kon ik dan ook niet geloven dat ik terug was. In mei en juni was ik in Peru om de Spaanse taal machtig te worden en vrijwilligerswerk te doen. Wanneer ik mensen vertelde dat ik Spaans nodig had voor mijn bachelor onderzoek, boden ze spontaan aan me te helpen. Daarom heb ik besloten om terug te gaan. Om niet al te teleurgesteld te worden, heb ik heel lang gedacht dat ik waarschijnlijk toch niet genoeg geld bij elkaar zou krijgen. Dit was wonder boven wonder wel het geval, vandaar dat ik in februari, slechts 8 maanden later, in Cusco rondliep als in een droom. Was ik werkelijk terug? Veel tijd om te aarden had ik niet, maandagochtend had ik les en 's middags ging ik met Dora naar Inca Educa, de NGO waar ik vrijwilligerswerk heb gedaan. Nog diezelfde dag kreeg ik toestemming om de leerlingenlijsten door te spitten op zoek naar meisjes die in mijn onderzoeksgroep pasten. En ik was ook al uitgenodigd om lessen bij te wonen aan jonge moeders, waar ik zeker tienermoeders zou ontmoeten. Een goed begin.

Dat ik al in Peru geweest was, heeft me veel voordelen opgeleverd. Allereerst was mijn Spaans al aardig goed toen ik in Peru aankwam, dat ik alleen maar vloeiender geworden. Daarnaast kenden veel mensen me al, waardoor het vinden van informanten een stuk gemakkelijker was. Dora van de school had al veel voorwerk gedaan met het zoeken naar organisaties die tienermeisjes of tienermoeders helpen. Samen zijn we veel organisaties en ziekenhuizen afgegaan in de zoektocht naar informanten. Daarnaast hielp het erg om een Peruaanse te hebben die voor mijn zaak pleitte. Ook bij de NGO Inca Educa werd ik hartelijk ontvangen. Zowel de secretaresse, de psychiater en de directeur hebben me erg geholpen met het vinden van de meisjes in hun organisatie die in aanmerking kwamen voor mijn onderzoek. In het bijzonder de hulp van Mary Antoinette heeft ervoor gezorgd dat de meisjes zo bereidwillig zijn geweest om met me te praten.

Mijn goede contacten met de leiding van de NGO kunnen wel als nadeel gehad hebben dat ik door de meisjes meer als staflid werd gezien en daardoor niet echt "een van hen" heb kunnen worden. Mijn associatie met de staf werd alleen maar versterkt doordat ervoor gezorgd was dat ik de interviews bij Inca Educa kon afnemen. Dit had echter eveneens veel voordelen. De meisjes kwamen altijd naar de afspraken en gaven eerlijke antwoorden. Ze

hebben een goede relatie met Mary Antoinette en vertrouwden er daarom op dat het goed zat. Door de meisjes buiten de NGO te ontmoeten, in de meeste gevallen bij de meisjes thuis, is de afstand tussen mijzelf en de tienermeisjes en –moeders ook overbrugd.

Ik ben erg dankbaar voor alle meisjes die zo openhartig met mij over hun leven gesproken hebben. Wanneer ik niet veel over bepaalde onderwerpen te weten kwam, was dit eerder door mijn eigen schroom om de vragen te stellen dan door hun terughoudendheid in het geven van antwoorden. In het begin durfde ik niet te vragen naar de mening van de tienermoeders ten aanzien van tienermoederschap voor ze zelf zwanger werden. Dit was uit plaatsvervangende schaamte, misschien hadden ze eerst op tienermoeders neer gekeken en nu waren ze het zelf. Toen ik me echter hierover heen had gezet, bleek dat de jonge moeders het helemaal niet erg vonden om erover te praten. Ook vond ik het moeilijk om over seksualiteit te praten, dat is toch iets persoonlijks waar je het niet zomaar over gaat hebben. Maar in een onderzoek naar moederschap kon dit onderwerp natuurlijk niet ontbreken. En ook hier bleken de moeders mijn gêne niet te delen. Omdat ik zelf het onderwerp niet ter sprake bracht totdat ik het niet langer meer kon uitstellen, heb ik maar weinig tienermoeders hierover kunnen spreken. Dat is zonde, omdat ik nu minder data heb dan ik had kunnen hebben als ik zelf niet zo preuts was geweest.

Voor ik weg ging had ik eigenlijk nog mijn twijfels over antropologie en of ik nou echt de goede keuze had gemaakt. Die twijfels zijn na mijn veldwerk weggefallen. De manier van onderzoeken spreekt mij heel erg aan. Je gaat niet van bovenaf bepalen hoe mensen leven en waarom ze dit zo doen, maar je vraagt het hen zelf. Het is een goede manier om mensen een stem te geven. Daarnaast word je door veldwerk te doen echt een cultuur, een land ingezogen. Ondanks dat ik de toeristen soms benijde omdat zij niet de druk voelden van iets te moeten doen, heb ik wel het idee dat ik het land veel beter heb leren kennen. Ik ben op plekken geweest waar nooit toeristen komen, ik heb met mensen gesproken die anders niet gehoord worden. Ik weet nog dat ik een grote touring-bus vol toeristen zag, terwijl ik zelf door mekaar geschut werd in een overvol minibusje. Ik dacht toen *'wat heb ik toch een geluk'*. Tijdens mijn veldwerk ben ik een heuse antropologe geworden.

Samenvattingen

Nederlandse samenvatting

Dit onderzoek heeft als centrale vraag:

Op welke manier staan percepties en ervaringen van (tiener)moederschap onder tienermeisjes en tienermoeders in Cusco, Peru in verband met het kinderen krijgen op jonge leeftijd?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden, worden in deze scriptie verschillende thema's besproken die te maken hebben met moederschap en die invloed hebben op de ervaringen met en de vorming van percepties over (tiener)moederschap. Uit de literatuurstudie blijkt onder andere dat gender, familie en moederschap en de percepties hierover nauw met elkaar verbonden zijn en op elkaar inwerken. In hoofdstuk drie wordt daarom besproken hoe de families van de meisjes eruit zien, de setting waarin hun jeugd zich heeft afgespeeld. Kijkend naar hoe het in hun thuissituatie is, geven de meisjes hun visies over welke taken een moeder behoort te doen en het belang van de relatie met de moeder. Hieruit blijkt dat deze relatie erg belangrijk is, het vertrouwen dat kinderen met hun moeder delen zorgt er volgens de tieners voor dat kinderen goed in hun vel zitten. Hierin is ook het eerste verschil tussen de tienermeisjes en tienermoeders terug te zien; de tienermoeders hebben hun opvoeding en kindertijd als slecht ervaren. Dit wijten ze aan het feit dat ze geen moeder hadden toen ze opgroeiden of iemand die de rol van moeder overnam. Om deze reden hadden ze niemand die ze in vertrouwen konden nemen over hun gevoelens, vriendjes en problemen. De vader krijgt helemaal geen rol in de verhalen van de meisjes over hun opvoeding. Hij is veel afwezig, maar dat wordt hem niet verweten. Afwezigheid van een vader wordt als vanzelfsprekend beschouwd. Dit heeft te maken met genderrollen in Peru, met *machismo* en *marianismo*. Het is de taak van de man om op financieel gebied voor het gezin te zorgen, voor de opvoeding van kinderen is hij niet verantwoordelijk. Een slechte jeugd wordt door de meisjes verweten aan afwezigheid van de moeder, niet die van de vader.

Het gemis van een moeder, van een vertrouwenspersoon, rijkt door tot in de adolescentie. Met *confianza* wordt door de meisjes nu niet meer alleen bedoeld op het 'alles kunnen vertellen' maar ook het vertrouwen van ouders in hun dochters, het vertrouwen dat ze geen slechte dingen doen. Dit misten de tienermoeders, ze moesten zich aan strenge regels houden. Ze mochten niet uitgaan, niet met vrienden afspreken en zeker geen vriendje hebben. Hierin zien de tienermoeders een verklaring voor waarom ze zwanger werden. Ze gingen zich

vervelen, werden recalcitrant en gingen juist de verboden dingen doen. Deze verboden dingen hebben te maken met vriendjes en seksualiteit, iets waar de tieners weinig van afweten. Dit komt doordat ze niemand hebben om hierover te praten, mede door het gebrek aan een vertrouwens persoon maar ook door de vele taboes rondom seksualiteit van meisjes. Op scholen en door ouders wordt weinig en onvolledige seksuele voorlichting gegeven. De tienermoeders stelden dan ook als verklaring voor dat ze zwanger werden dat ze niet wisten wat ze precies deden of hoe ze zich konden beschermen.

Daarnaast wordt een belangrijk verschil vastgesteld tussen de tienermeisjes en tienermoeders. Alle tienermeisjes zijn op dit moment serieus met school bezig, ook diegenen die de middelbare al hebben afgemaakt. De helft van de tienermoeders ging niet naar school in de periode dat ze zwanger werden. Verschillende auteurs vinden hierin een verklaring voor tienermoederschap, meisjes zijn kwetsbaarder om zwanger te worden. Ze hebben overdag meer tijd om dingen te doen zonder het toezien oog van hun ouders, die dan moeten werken. Dit komt omdat ze minder eisende taken hebben als huiswerk. Ze brengen minder tijd met hun *peers* door en komen niet meer in contact met sturende volwassenen als leraren. Bovendien bleek dat meisjes die goede economische kansen hebben, eerder voorbehoedsmiddelen gebruiken dan meisjes die dit niet hebben. Duidelijke toekomst dromen en goede vooruitzichten om deze waar te maken zijn belangrijk.

Het laatste hoofdstuk staat in het teken van de percepties over en ervaringen met tienermoederschap. Uit de reacties van de tienermoeders zelf en vanuit hun omgeving op hun zwangerschap valt op te maken dat tienermoederschap niet als normaal gezien wordt maar als een probleem. De zwangerschappen van alle twaalf de tienermoeders waren ongewenst. Ze komen er dan ook door in de problemen; tienermoeders worden door familie uit huis gezet, door vriendjes afgewezen en door de samenleving gemarginaliseerd.

Resumen

Esta investigación tiene como pregunta central:

¿Cómo son las relaciones entre las percepciones y experiencias con la maternidad (adolescencia) de las adolescentes y las madres adolescentes en Cusco, Perú y tener niños a una edad temprana?

Este tesis contiene diferentes temas sobre maternidad que influir las percepciones y experiencias sobre maternidad (adolescencia). En el estudio de la literatura resulta que gender, familia y maternidad y las percepciones sobre estas cosas están conectando. Por eso discuto en capítulo tres las familias de las chicas en donde crecieron. Las chicas dan sus percepciones sobre las cosas una madre debe hacer y la importancia de la relación entre madre y hijo. Esta relación es muy importante para las chicas. La confianza que los niños tienen con sus madres es el razón que los niños se sienten bien. En este podemos ver la primera diferencia entre las chicas y madres adolescentes; las madres adolescentes opinan que sus crianzas eran malas. Dicen que es porque no tenían una madre. Por eso no tenían confianza con alguien, no tenían alguien con quien pudieron hablar sobre sus emociones, novios o problemas. Las chicas no hablan sobre sus padres. Él no está en casa mucho, pero a las chicas no se importan. Es lógico que el padre no está, como así es la distribución de gender en Perú. El hombre es responsable para la financia, criar a los niños no es su responsabilidad. Las chicas piensan que una infancia mala es la culpa de la madre, no del padre.

Las chicas sienten las consecuencias por falta de una persona con quien pueden tener confianza en la adolescencia. En este caso las chicas no apuntan con confianza a 'poder decir todo', pero a la confianza de los padres en sus hijas. La confianza que sus hijas no hacen cosas malas. Las madres adolescentes no recibieron esta confianza, tenían reglas estrictas. No podrían salir, hacer cosas con sus amigas o tener un novio. Por eso piensan que se embarazaron. Se aburrirón y fueron a hacer las cosas prohibidas. Cosas como novios y sexualidad, sobre que no saben mucho. Es porque no tienen alguien para hablar sobre estas cosas. Porque no tienen confianza y porque hay muchos tabús sobre la sexualidad de las chicas. Las escuelas y los padres no quieren dar información sobre sexualidad. Las chicas ven un razón para su embarazo en que no sabían que hicieron o como protegerse.

En capítulo cuatro también vemos una otra diferencia entre chicas y madres adolescentes. Todas las chicas adolescentes están estudiando muy seria, también estas que ya terminaron la secundaria. La mitad de las madres adolescentes no estaban en la escuela cuando se embarazaron. Algunas autor descubren en este una explicación para maternidad

adolescencia. Las chicas son más vulnerable para embarazarse. Tienen más tiempo para hacer cosas sin sus padres saben. Ellos están trabajando. Es porque no tienen muchas cosas para hacer como tarea. No gastan tanto tiempo con sus *peers* y no tienen mucho contacto con adultos importantes como profesores. Y también se evidencia que chicas que tienen buenas oportunidades económicas usan anticonceptivos más veces en lugar de las chicas sin estas oportunidades. Sueños para el futuro y posibilidades para realizarlos son importantes.

El último capítulo es sobre las percepciones y experiencias con maternidad adolescencia. Podemos concluir de las reacciones de las madres adolescentes y sus familias que no piensan que maternidad adolescencia es normal, pero que es un problema. Los embarazos de las doce madres adolescentes no eran planeados o deseables. Obtenen problemas por eso; sus familias dicen que no pueden vivir más en la casa, los novios las rehucen y la sociedad las discrimina.